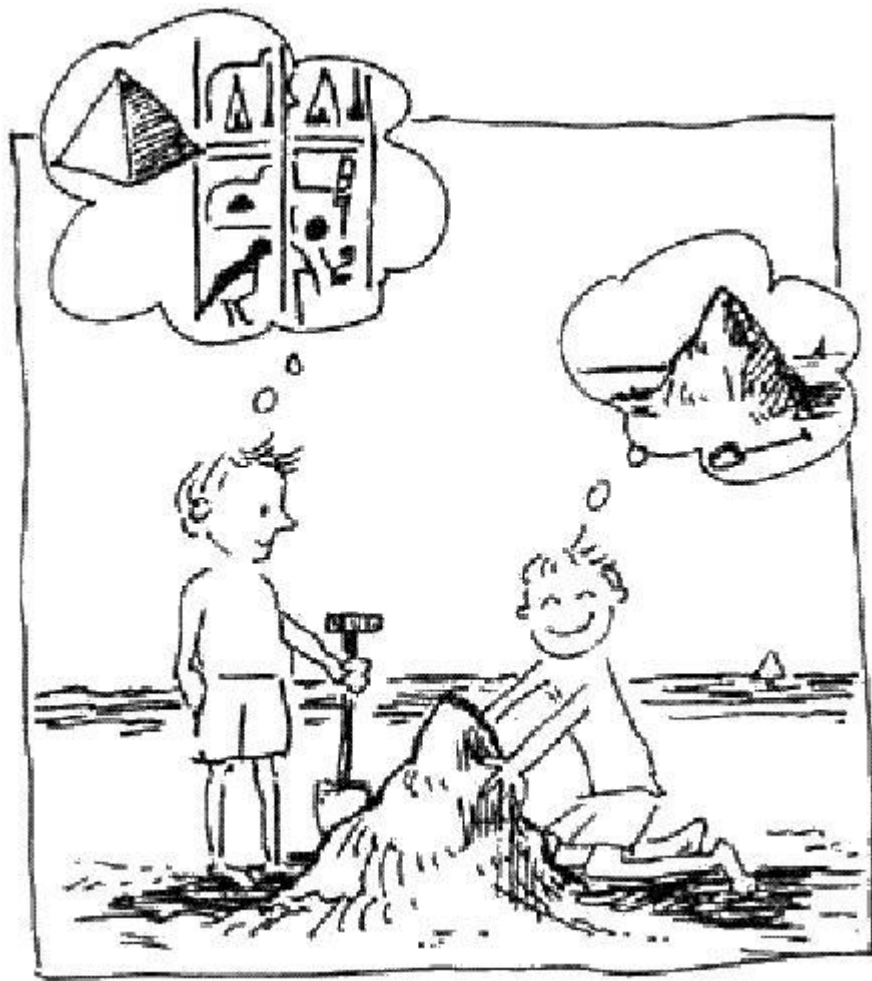

Hoogbegaafd zijn op't Broekhoes:

'Zelfstandig maar niet alleen'

Rianne Aling
Master SEN - Remedial Teacher

Hoogbegaafd zijn op't Broekhoes: 'Zelfstandig maar niet alleen'

Naam: Rianne Aling
Studentnummer: S1039466
Studierichting: Master SEN - Remedial Teacher
Lesplaats: Leeuwarden/Groningen
Docent: Marianne Punter – Eleveld
Inleverdatum: 12 juli 2011
Versie: Verbeterde versie

Samenvatting

Op de school waar ik stage loop voor de opleiding tot Remedial Teacher, de Jenaplanschool 't Broekhoes in Balinge, zijn 2 kinderen in de middenbouw en 1 kind in de bovenbouw hoogbegaafd. Het gaat goed met deze kinderen op school, ze kunnen door de leerkrachten nog voldoende worden geprikkeld en uitgedaagd. Maar de leerkrachten hebben het gevoel dat ze allerlei dingen bedenken voor de kinderen en dat er niet echt een doorgaande lijn in zit. Het beleid en de werkwijzen daarop volgend ontbreken op 't Broekhoes. Daarom luidt de centrale vraagstelling van dit onderzoek:

Op welke manier kan OJS 't Broekhoes het onderwijs aan hoogbegaafde kinderen, binnen de hele school, vorm geven, zodat de kinderen genoeg uitgedaagd worden en zichzelf blijven ontwikkelen?

Over het begrip hoogbegaafdheid zijn verschillende opvattingen. In 1978 ontwikkelde Renzulli het 'drie-ringenmodel'. In dit model staan de motivatie, de creativiteit en de hoge intelligentie centraal. Met het gezamenlijk optreden van deze factoren geeft hij een mogelijke verklaring van het begrip hoogbegaafdheid. 'Begaafdheid is de interactie tussen drie aanlegfactoren – een bovengemiddelde intelligentie, een hoog niveau van taakgerichtheid en een hoog niveau van creativiteit. Kinderen die in staat zijn om deze kenmerken te ontwikkelen en ze toe te passen binnen enig domein van menselijke prestaties noemen we begaafd of getalenteerd' (Renzulli 1979 in Van Gerven 2009, p. 10). In navolging op het triadisch interdependentiemodel van Renzulli (1978) en Mönks (1995), is het multifactoren model van Heller en Ziegler ontwikkeld. Dit model is een combinatie van het model van Renzulli en Mönks en de theorieën van de Meervoudige Intelligentie van Gardner (1985). Heller gaat uit van de dynamiek tussen begaafdheidsfactoren, niet-cognitieve persoonlijkheidskenmerken en omgevingsfactoren. Wanneer er een goede dynamiek is, komen prestaties op hoogbegaafd niveau tot stand op één of meerdere prestatiegebieden die Gardner onderscheidt.

Om leerlingen te signaleren zijn er twee verschillende protocollen uitgeven. Dit zijn het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid (DHH) (Van Gerven en Drent) en het SiDi R-protocol (Bruin- de Boer en Kuipers, 2004).

Hoogbegaafde leerlingen beschikken over leereigenschappen die ervoor zorgen dat de inhouden van methodes, waarmee op de meeste scholen wordt gewerkt, niet toereikend is voor deze leerlingen. Hoogbegaafde leerlingen zijn namelijk in staat nieuwe kennis snel op te pakken en grote leerstappen te maken (Drent, 2004). Daarnaast kunnen hoogbegaafde leerlingen verworven kennis snel toepassen in nieuwe situaties, zijn ze sterk in het analyseren van problemen en zeer creatief in het bedenken van nieuwe oplossingen voor problemen. Deze eigenschappen zorgen ervoor dat deze leerlingen snel de essentie van problemen doorzien en daardoor vaak nieuwe elementen in de aangeboden leerstof, als herhaling zien. Om ervoor te zorgen dat deze leerlingen op hun eigen manier de leerstof kunnen verwerken en daarbij ook te leren leren, is het belangrijk dat zij de juiste werkvormen aangeboden krijgen. Dit kan in de vorm van het compacten (Van Gerven en Drent 2002) en verrijken (Van Gerven 2007). En van de andere stof het minimum te maken, aan de hand van routeboekjes (SLO). Daarnaast is het ontwikkelen van een plusklas een mooie toevoeging aan het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. Het doel van een plusklas is het tegemoet komen aan de specifieke behoeften van leerlingen tussen de 6 en 12 jaar, zowel op sociaal-emotioneel gebied als op creatief gebied (Ponte, 2008).

Uit onderzoek blijkt dat er op 't Broekhoes behoefte is aan doorgaande leerlijnen voor de hoogbegaafde leerlingen. De leerkrachten geven aan dat er goede afspraken gemaakt moeten worden over het werken met hoogbegaafde leerlingen. Op dit moment zijn hierover te weinig goede afspraken gemaakt, er is te weinig duidelijkheid. De ideale manier van werken voor de hoogbegaafde leerlingen vinden de leerkrachten, zo blijkt uit onderzoek, het werken met compacten en verrijken. Met extra werk in de vorm van verrijkingsopdrachten. Met, zoals een leerkracht en een leerling aangeven, een vreemde taal als verrijkingsmateriaal, bijvoorbeeld het Engels. Daarnaast komt het onderdeel instructie een aantal keren terug. 'Zelfstandig maar niet alleen' is een gemaakte opmerking. De leerkrachten vinden het belangrijk om ook de hoogbegaafde leerling instructie te geven en deze ook structureel uit te voeren. Om het compacten en vooral het verrijken in goede banen te leiden is het aan te raden om de methode Levelwerk (Kuipers, Eduforce) aan te schaffen. Dit is een methode bestaande uit boxen met voor elke jaargroep verrijkingsmateriaal in de vorm van

werkboekjes op het gebied van taal, rekenen en alle overige vakken. Het Levelwerk (Kuipers, Eduforce) kan grotendeels zelfstandig gemaakt worden maar, het is erg belangrijk dat de leerkracht binnen zijn klassenmanagement tijd kan maken voor de hoogbegaafde leerling, want ook deze leerling heeft gerichte instructie nodig. Daarnaast kan de leerkracht de leerling dan begeleiden in het werken met het verrijkingsmateriaal en kan hij feedback geven op het gemaakte werk. Als laatste werkvorm wordt de plusklas aangekaart. Wanneer er gevraagd wordt naar het ontwikkelen van een plusklas, wordt hierop positief gereageerd in het onderzoek. Dit zou dus een goede aanvulling kunnen zijn op het onderwijs aan hoogbegaafden op 't Broekhoes. Maar de plusklas is geen oplossing. In de plusklas kunnen de hoogbegaafden gelijkgestemden ontmoeten, maar deze vorm van onderwijs wordt maar één keer per week aangeboden. Het is dus, zoals eerder gezegd, een mooie aanvulling, maar niet de oplossing voor hoogbegaafden. Het is vooral belangrijk dat zij in de klas goed onderwijs aangeboden krijgen, waarbij ze uitgedaagd worden en waarbij hun intellectuele vermogen en creativiteit aangesproken wordt. Op die manier kunnen ze zich ook verder ontwikkelen. Uit een onderzoek bij andere scholen is gebleken dat het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen wel degelijk op een goede en onderbouwde manier vormgegeven kan worden, waarbij rekening wordt gehouden met de verschillende leerlingen en mogelijkheden. Een voorwaarde hiervoor is wel dat er goed beleid is op het onderwijs, zodat alle leerkrachten weten waar ze mee bezig zijn en wat ze in kunnen zetten. Op deze manier zal ook het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen op 't Broekhoes vormgegeven en opgezet kunnen worden.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	6
1.1 Verlegenheidsituatie	6
1.2 Doelstelling	6
1.3 Centrale vraagstelling	6
1.4 Onderzoeks- en deelvragen	6
1.5 Onderzoeksprocedure	7
Hoofdstuk 2: Hoogbegaafdheid	8
2.1 Definitie	8
2.2 Triadisch interdependentiemodel van Renzulli & Mönks	8
2.3 Multifactoren model van Heller en Ziegler	9
2.4 Signalering en diagnostiek	10
2.5 Kenmerken van hoogbegaafde leerlingen	11
Hoofdstuk 3: Aan het werk met hoogbegaafde leerlingen	13
3.1 Hoogbegaafde leerlingen en het verwerken van leerinhouden	13
3.2 Effectieve en uitdagende werkvormen	13
3.2.1 <i>Compacten</i>	13
3.2.2 <i>Verrijken</i>	14
3.2.3 <i>Plusklas</i>	15
3.2.4 <i>Materialen</i>	15
3.3 Ondersteuning en begeleiding van hoogbegaafde leerlingen	16
Hoofdstuk 4: Opzet	17
4.1 Soort onderzoek	17
4.2 Doelgroep	17
4.3 Onderzoeksinstrumenten	17
4.4 Triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid	18
4.5 Onderzoeksprocedure	19
Hoofdstuk 5: Resultaten	20
5.1 Het onderwijs	20
5.1.1 <i>Matrix 1: Het onderwijs aan hoog- en meerbegaafde leerlingen</i>	20
5.1.2 <i>Matrix 2: Het ideale onderwijs voor hoog- en meerbegaafde leerlingen</i>	22
5.1.3 <i>Matrix 3: Veranderingen op het gebied van onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen</i>	23
5.2 De ervaringen	24
5.3 Professionals buiten de school	26
5.3.1 <i>Beleid</i>	26
5.3.2 <i>Onderwijs binnen de klas</i>	27
5.3.3 <i>Onderwijs buiten de klas</i>	27
5.3.4 <i>Ervaringen van leerlingen</i>	28
5.3.5 <i>Ouders</i>	28
Hoofdstuk 6: Conclusie en discussie	29
6.1 Centrale vraagstelling en doelstelling van het onderzoek	29
6.2 Conclusie	29
6.3 Aanbevelingen	31
6.4 Discussie	32
Literatuurlijst	33
Bijlagen	

Hoofdstuk 1: Inleiding

In dit hoofdstuk zal kort ingegaan worden op de verlegenheidsituatie. Daarnaast worden de doelstelling van dit onderzoek en de centrale vraagstelling behandeld. Om de centrale vraagstelling juist te beantwoorden zijn er onderzoeksvragen en deelvragen opgesteld die ook in dit hoofdstuk te vinden zijn. Als laatste is de opbouw van het onderzoeksrapport beschreven.

1.1 Verlegenheidsituatie

Op de school waar ik stage loop voor de opleiding tot Remedial Teacher, de Jenaplanschool 't Broekhoes in Balinge, zijn 2 kinderen in de middenbouw en 1 kind in de bovenbouw hoogbegaafd. Twee van deze kinderen werken bij bepaalde vakken mee met een groep hoger. Het andere kind doet het compact programma voor taal en rekenen van het SLO. Daarnaast krijgen deze kinderen extra uitdaging aangeboden door middel van het maken van werkstukken over zelfgekozen onderwerpen, het werken met Nieuwsbegrip en Rekentijgers.

Het gaat goed met deze kinderen op school, ze kunnen door de leerkrachten nog voldoende worden geprikkeld en uitgedaagd. Maar de leerkrachten hebben het gevoel dat ze allerlei dingen bedenken voor de kinderen en dat er niet echt een doorgaande lijn in zit. Het beleid en de werkwijzen daarop volgend ontbreken op 't Broekhoes. Er zijn geen goede afspraken gemaakt, over wat te doen bij hoogbegaafde kinderen. Omdat ik vorig jaar in de middenbouw van deze school heb gewerkt, herken ik de problemen van de leerkrachten en liep hier toen zelf ook tegenaan.

Samen met het team heb ik een workshop gehad van Bureau Einstein, een bureau dat zich onder andere inzet voor hoogbegaafde kinderen. Hier is een hele hoop door duidelijk geworden. Ook het ontbreken van beleid op dit vlak. De leerkrachten doen nu heel veel voor deze kinderen, maar er moet duidelijk op papier komen te staan, welke werkwijzen er gevolgd gaan worden en hoe dit vorm gaat krijgen in de verschillende bouwen. En niet onbelangrijk, aan welke doelen er dan gewerkt wordt. Welke materialen ervoor nodig zijn en of er eventueel cursussen gevolgd moeten worden door de leerkrachten. Zodat we met z'n allen ervoor kunnen zorgen dat ook de hoogbegaafde kinderen op OJS 't Broekhoes kunnen blijven en genoeg uitgedaagd worden.

1.2 Doelstelling

Om ervoor te zorgen dat de hoogbegaafde leerlingen en de leerlingen die wat meer uitdaging nodig hebben binnen het onderwijs, op 't Broekhoes kunnen blijven en er op school genoeg voor deze leerlingen kan worden gedaan is de volgende doelstelling opgesteld:

Kinderen die hoogbegaafd zijn kunnen, door middel van goed beleid op en goede begeleiding bij hoogbegaafdheid, op OJS 't Broekhoes blijven. Ze worden gedurende de hele schoolloopbaan genoeg uitgedaagd en werken, alleen en samen met anderen, aan voor hen bestemde activiteiten.

1.3 Centrale vraagstelling

Om deze doelstelling te behalen is de volgende centrale vraag opgesteld:

Op welke manier kan OJS 't Broekhoes het onderwijs aan hoogbegaafde kinderen, binnen de hele school, vorm geven, zodat de kinderen genoeg uitgedaagd worden en zichzelf blijven ontwikkelen?

1.4 Onderzoeks- en deelvragen

Om de centrale vraagstelling juist te beantwoorden zijn er 4 onderzoeksvragen opgesteld die gaan over het begrip hoogbegaafdheid en het werken met hoogbegaafde kinderen, de manier van werken op 't Broekhoes, de mening van de leerkrachten, de leerlingen en de ouders over het onderwijs aan hoogbegaafde kinderen en er is een onderzoeksvraag die gebaseerd is op twee bezoeken aan scholen waar het onderwijs aan hoogbegaafde kinderen al ver gevorderd is. Aan elke onderzoeksvraag zijn deelvragen gekoppeld die het mogelijk maken de vraag specifiek te beantwoorden en van verschillende kanten te belichten.

1. Wat zegt de literatuur over het werken met hoogbegaafde kinderen in het basisonderwijs?
 - 1.1 Wat is hoogbegaafdheid?
 - 1.2 Wanneer ben je hoogbegaafd?
 - 1.3 Op welke manier verwerken hoogbegaafde kinderen de leerinhouden?
 - 1.4 Op welke manier kunnen leerkrachten hoogbegaafde kinderen het beste ondersteunen?
 - 1.5 Welke ondersteunende materialen hebben hoogbegaafde kinderen nodig om optimaal te presteren?
 - 1.6 Wat zegt de literatuur over effectieve en uitdagende werkvormen voor het werken met 1 hoogbegaafde kinderen?
2. Op welke manier wordt er op OJS 't Broekhoes lesgegeven aan hoogbegaafde leerlingen?
 - 2.1 Welke beleid bestaat er al op OJS 't Broekhoes, met het oog op hoogbegaafde kinderen?
 - 2.2 Welk programma volgen de hoogbegaafde kinderen op OJS 't Broekhoes?
 - 2.3 Hoe worden hoogbegaafde kinderen begeleid op OJS 't Broekhoes?
 - 2.4 Op welke manier worden de hoogbegaafde kinderen uitgedaagd op OJS 't Broekhoes?
3. Wat vinden de leerkrachten, hoogbegaafde kinderen en ouders van hoogbegaafde kinderen, van de manier van werken op 't Broekhoes?
 - 3.1 Welke ervaringen hebben de leerkrachten met de het werken met hoogbegaafde kinderen?
 - 3.2 Welke verbeterpunten zijn er voor OJS 't Broekhoes op het gebied van hoogbegaafdheid, volgens de leerkrachten?
 - 3.3 Hoe ervaren de hoogbegaafde kinderen het om leerling te zijn op OJS 't Broekhoes?
 - 3.4 Welke verbeterpunten zijn er voor OJS 't Broekhoes op het gebied van hoogbegaafdheid, volgens de kinderen?
 - 3.5 Hoe ervaren de ouders van hoogbegaafde kinderen, de manier van lesgeven en het begeleiden van hun kinderen, op OJS 't Broekhoes?
 - 3.6 Welke verbeterpunten zijn er voor OJS 't Broekhoes op het gebied van hoogbegaafdheid, volgens de ouders van hoogbegaafde kinderen?
4. Op welke manier werken CBS De Tol en OBS De Braskörf met hoogbegaafde leerlingen?
 - 4.1 Wat is het beleid op hoogbegaafde leerlingen binnen de scholen?
 - 4.2 Op welke manier wordt het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen vormgegeven binnen de klas?
 - 4.3 Op welke manier wordt het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen vormgegeven buiten de klas?
 - 4.4 Hoe ervaren de hoogbegaafde leerlingen de manieren van werken?
 - 4.5 Hoe wordt er in de verschillende bouwen rekening gehouden met hoogbegaafde leerlingen?
 - 4.6 Op welke manier worden ouders van hoogbegaafde kinderen betrokken bij het vormgeven van het onderwijs toegespitst op hun kinderen?

1.5 Opbouw van het onderzoeksrapport

Het onderzoeksrapport bestaat uit 6 hoofdstukken. Het tweede hoofdstuk gaat over het begrip hoogbegaafdheid en de definities en modellen die wetenschappers daarbij ontwikkeld hebben. Het derde hoofdstuk gaat over de manier van werken van hoogbegaafde kinderen. De hulp en begeleiding die zij daarbij nodig hebben en werkvormen die goed bij deze leerlingen passen. In hoofdstuk 4 is te lezen wat er is gedaan om de onderzoeksvragen te beantwoorden en welke instrumenten daarbij gebruikt zijn. In hoofdstuk 5 worden daarop volgend de resultaten van de interviews en de bezoeken aan de scholen besproken. De conclusie en de discussie worden vervolgens in hoofdstuk 6 besproken.

Hoofdstuk 2: Hoogbegaafdheid

In dit hoofdstuk wordt het begrip hoogbegaafdheid besproken. Eerst wordt er een definitie van het begrip gegeven, wat daarna door middel van een aantal modellen wordt toegelicht. Daarnaast wordt het herkennen en diagnosticeren van hoogbegaafdheid besproken en de verschillen tussen begaafde, hoogbegaafde en getalenteerde leerlingen. Als laatste wordt het onderpresteren bij hoogbegaafde leerlingen aangehaald.

2.1 Definitie

Volgens de 'Van Dale' is iemand hoogbegaafd als deze persoon 'uitzonderlijk intelligent' is. Uit de literatuur blijkt dat er meer voorwaarden zijn die bepalen of iemand hoogbegaafd is of niet. Het is een erg complex begrip omdat er grote verschillen bestaan tussen de definitie van wetenschappers, wat leraren als hoogbegaafd omschrijven en wat maatschappelijk gezien als hoogbegaafd wordt ervaren. Overeenkomstig voor alle definities zijn de volgende vijf criteria (Van Gerven, 2009).

1. Elke definitie van hoogbegaafdheid verwijst naar het begrip *excellentie*. Waarmee bedoeld wordt dat iemand ergens extreem goed in is. Beter dan de gemiddelde beheersing die van leeftijdsgenoten verwacht mag worden.
2. Hoogbegaafde personen beschikken over een vaardigheid die in vergelijking met leeftijdsgenoten *zeldzaam* is. Want als iedereen het kan, is het niet bijzonder.
3. De unieke, superioriteit moet wel leiden tot *productiviteit*.
4. De hoogbegaafdheid moet *aantonbaar* zijn door toetsen.
5. De prestatie moet door de samenleving *waardevol* geacht worden.

Uit voorgaande criteria blijkt dat intelligentie een belangrijke voorwaarde is om tot prestaties te komen. Maar ook persoonlijkheidskenmerken en omgevingsfactoren hebben een grote invloed (Van Gerven, 2008). Intelligentie wordt gemeten met een intelligentietest. Het intelligentiepeil van een gemiddeld mens is ongeveer 100. Wanneer iemand hoogbegaafd is, heeft hij een IQ van boven de 130. Circa 2,5% van de kinderen behoort tot deze categorie. Met persoonlijkheidsfactoren worden de creativiteit om problemen aan te pakken en op te lossen en het doorzettingsvermogen bedoeld. Want wanneer een persoon niet uitgedaagd wordt om juist dat deel van zijn persoonlijkheid te gebruiken zal hij tot minder bijzondere prestaties komen dan iemand die hiertoe wel wordt uitgedaagd (Van Gerven 2008). Onder omgevingsfactoren wordt de omgeving waarin het kind opgroeit en leert, zoals het gezin, crèche, peuterspeelzaal en de school, bedoeld. De wijze waarop de omgeving reageert op de prestaties en het gedrag van het kind, bepalen of het kind het onderste uit de kan haalt of niet. Wetenschappers als Renzulli (1979) en Mönks en Ypenburg (1995) en Heller en Ziegler (2000) hebben allen een model en meningen ontwikkeld waarin zij het begrip hoogbegaafdheid duidelijk maken. In deze modellen wordt steeds gebruikt gemaakt van de begrippen intelligentie, persoonlijkheidsfactoren en omgevingsfactoren. In de volgende paragrafen worden deze modellen behandeld.

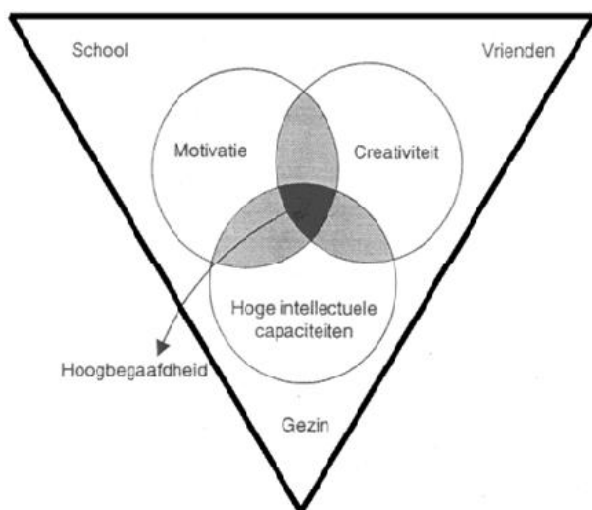
2.2 Triadisch interdependentiemodel van Renzulli en Mönks

In 1978 ontwikkelde Renzulli het 'drie-ringenmodel'. In dit model staan de motivatie, de creativiteit en de hoge intelligentie centraal. Met het gezamenlijk optreden van deze factoren geeft hij een mogelijke verklaring van het begrip hoogbegaafdheid. 'Begaafdheid is de interactie tussen drie aanlegfactoren – een bovengemiddelde intelligentie, een hoog niveau van taakgerichtheid en een hoog niveau van creativiteit. Kinderen die in staat zijn om deze kenmerken te ontwikkelen en ze toe te passen binnen enig domein van menselijke prestaties noemen we begaafd of getalenteerd' (Renzulli 1979 in Van Gerven 2009, p. 10). Hij bedoelt hiermee dat hoge verstandelijke capaciteiten alleen niet voldoende zijn, maar er moet ook een sterke motivatie zijn om deze capaciteiten te gebruiken en dit moet worden gebruikt op een creatieve manier (James, 2005). Mönks voegde aan het model van Renzulli nog drie omgevingscomponenten toe: gezin, ontwikkelingsgelijken/vrienden en school. Hij plaatste deze in een driehoek om het drie ringenmodel. Op school worden de kinderen

uitgedaagd om de creativiteit te gebruiken en doorzettingsvermogen te gebruiken. Het gezin zorgt voor de juiste begeleiding en stimulansen uit de sociale omgeving zodat het kind zich op de juiste manier ontwikkelt. Hoogbegaafde kinderen hebben vrienden en ontwikkelingsgelijken nodig om zich aan te kunnen spiegelen (Van Gerven, 2009). Om tot prestaties te komen op begaafd niveau is het van belang dat een kind zich kan spiegelen aan ontwikkelingsgelijken.

Het model is dynamisch. Dit betekent dat wanneer er één factor wegvalt de prestaties niet meer op begaafd niveau kunnen zijn. Wanneer een kind niet uitgedaagd wordt op school om zijn creativiteit te gebruiken doordat de taken weinig eigen inbreng vragen, zal dit aspect van de persoonlijkheid minder sterk ontwikkelen.

Wanneer creativiteit helemaal afgekeurd wordt, zal het kind zijn motivatie kunnen verliezen voor het leveren van prestaties op het niveau dat van hem verwacht mag worden. Hetzelfde geldt voor taken die te gemakkelijk zijn voor het kind. Hierdoor hoeft het kind zich nooit in te spannen, ontwikkelt geen goede werk- en leerstrategieën, raakt gedemotiveerd of ontwikkelt faalangst of een negatief zelfbeeld (Van Gerven, 2009).

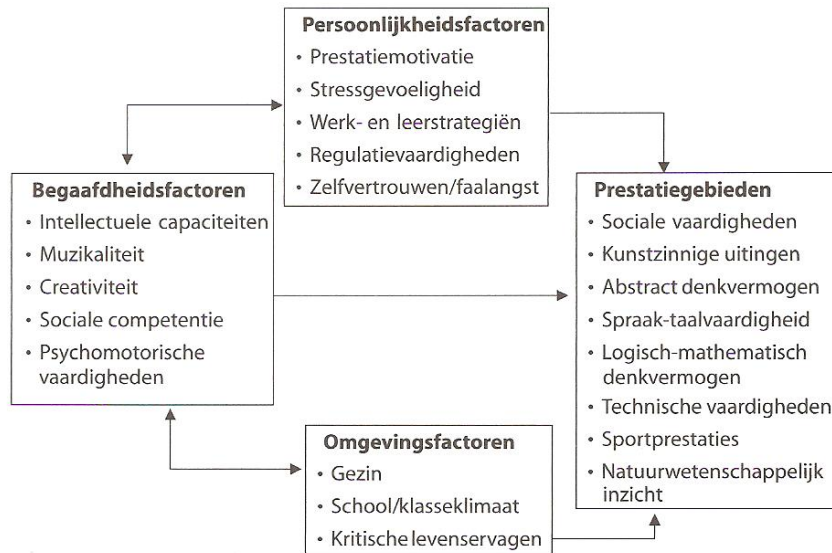
Figuur 1: Triadisch interdependentiemodel

Er is kritiek geuit op het model van Renzulli en Mönks. Met name op de intellectuele capaciteiten, kinderen moeten een IQ hebben boven de 130 en het gegeven dat het model geen rekening houdt met het verschil tussen begaafde kinderen. In navolging hierop zijn er nieuwe modellen Heller en Ziegler (2000). In de volgende paragraaf wordt het Multifactorenmodel van Heller en Ziegler (2000) behandeld.

2.3 Multifactoren model van Heller en Ziegler

In navolging op het triadisch interdependentiemodel van Renzulli (1978) en Mönks (1995), is het multifactoren model van Heller en Ziegler ontwikkeld. Dit model is een combinatie van het model van Renzulli en Mönks en de theorieën van de Meervoudige Intelligentie van Gardner (1985). Hij onderscheidt acht verschillende soorten intelligenties: taalkundige, logisch-mathematische, ruimtelijke, muzikale, lichamelijke, inter- en intrapersoonlijke en naturalistische intelligentie. Hij stelt dat bij elke persoon deze intelligenties in de aanleg aanwezig zijn, maar niet alle intelligenties zijn even sterk ontwikkeld. De opvattingen van Howard Gardner spelen in het multifactoren model een belangrijke rol. Heller (2000) stelt dat hoogbegaafden op grond van hun aanleg en een stimulerende omgeving gemakkelijker dan gemiddeld begaafde mensen tot uitzonderlijke prestaties kunnen komen. Met het model maakt Heller duidelijk waarom het ene mens wel en het andere mens niet tot die uitzonderlijke prestaties komt. Heller gaat uit van de dynamiek tussen begaafdheidsfactoren, niet-cognitieve persoonlijkheidskenmerken en omgevingsfactoren. Wanneer er een goede dynamiek is, komen prestaties op hoogbegaafd niveau tot stand op één of meerdere prestatiegebieden die Gardner onderscheidt.

Heller onderscheidt in zijn model vijf verschillende begaafdheidsfactoren, die allemaal weer overeen komen met prestatiegebieden die Gardner benoemt (Zie figuur 2). Deze begaafdheidsfactoren zijn: intellectuele capaciteiten, muzikaliteit, creativiteit, sociale competentie en psychomotorische vaardigheden. Een persoon presteert hierbij niet op één onderdeel hoog, maar op alle gebieden bovengemiddeld of zelfs uitzonderlijk hoog.

Figuur 2: Multifactoren model van Heller (2000)

In zijn model onderscheidt Heller (2000) daarnaast ook de niet-cognitieve persoonlijkheidsfactoren die van invloed zijn op het wel of niet komen tot bijzondere prestaties. Als laatste zijn er de omgevingsfactoren. Ouders moeten in hun opvoeding rekening houden met de hoogbegaafdheid van hun kind. Het kind moet de ruimte krijgen om zijn talenten te ontplooiën. Binnen het onderwijs spelen motivatie, doorzettingsvermogen en creativiteit een belangrijke rol. Wanneer een kind niet gelegenheid krijgt om zijn creativiteit te tonen, kan dit de motivatie en het doorzettingsvermogen beïnvloeden. De kritische levenservaring kan zich in de thuissituatie en op school afspelen. Het zijn gebeurtenissen waardoor het kind bijvoorbeeld niet meer weet of hij nu wel of niet moet presteren. Het kan doorslaggevend zijn voor de manier waarop het kind zijn verder schoolcarrière zal omgaan met zijn intellectuele capaciteiten.

Belangrijk bij dit model en de opvattingen van Heller is dat optimale dynamiek van dit model leidt tot prestaties op hoogbegaafd niveaus.

2.4 Signalering en diagnostiek

Het signaleren van hoogbegaafde leerlingen is niet gemakkelijk. De uitingen van hoogbegaafdheid lopen namelijk erg uiteen en daardoor bestaat er geen gestandaardiseerde lijst waar een hoogbegaafde leerling aan moet voldoen wil het als hoogbegaafd gesignaleerd worden. Wel is het van belang dat hoogbegaafde leerlingen vroegtijdig worden gesignaleerd om te voorkomen dat deze leerlingen gedemotiveerd raken (Kuipers, 2004).

Om leerlingen te signaleren zijn er twee verschillende protocollen uitgegeven. Dit zijn het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid (DHH) (Van Gerven en Drent) en het SiDi R-protocol (Bruin- de Boer en Kuipers, 2004). Het DHH is een instrument voor leerkrachten, RT'er en IB'ers wat bestaat uit 4 modules: signalering, diagnostiek, leerlingbegeleiding en evaluatie. Het is een computerprogramma dat sturend optreedt in de stappen die de gebruiker moet zetten bij het verzamelen van informatie. Belangrijk bij dit model is dat de informatie die ouders geven in de conclusie even zwaar weegt als de informatie van de groepsleerkracht. Er ontstaat zo een breed beeld over een leerling. Deze signalering kan gedaan worden wanneer een kind nieuw wordt aangemeld bij een school, maar ook op het moment wanneer de leerkracht vermoedt dat de leerling begaafder is dan de andere

leerlingen uit de klas. Wanneer alle resultaten zijn verzameld, wordt dit weergegeven in grafieken. Het programma geeft een advies voor het wel of niet uitvoeren van een diagnostisch onderzoek. De betrokkenen kunnen zelf bepalen of ze dit advies opvolgen (Wolters, 2009). Tijdens de diagnostiek wordt er gebruik gemaakt van dezelfde informatiebronnen, maar veel diepgaander dan in de signaleringsfase het geval was. Uit dit onderzoek kan worden opgemaakt of deze leerling hoogbegaafd is of niet (Van Gerven, 2008).

Het SiDi R-protocol is een onderzoeksinstrument waarbij de signalering naar alle leerlingen wordt gekeken en bij de diagnostiek verder onderzoek wordt gedaan bij de leerlingen waarbij een positief signaal uit de signaleringsfase is gekomen (Van Gerven, 2008). Er zijn in dit protocol verschillende vormen van informatie verzamelen, de leerkracht kan zelf bepalen welke vorm er gebruikt wordt. Zo kan er een verkennend gesprek plaats vinden met ouders, wanneer er sprake is van een nieuwe leerling of er kan een groepssignalering uitgevoerd worden in de hele groep. Daarnaast is er de mogelijkheid om een gesprek te voeren met ouders wanneer zij zelf vermoeden dat hun kind hoogbegaafd is. De uitkomsten van deze onderzoeken worden genoteerd op een speciaal daarvoor bestemd formulier. Dit protocol bevat geen speciaal computerprogramma. Nadat de informatie verzameld is, kan de gebruiker aan de hand van de resultaten bepalen in hoeverre diagnostisch onderzoek zinvol is. Tijdens het diagnostisch onderzoek worden er gesprekken gevoerd met ouders en observaties gedaan. Daarnaast wordt de leerling doorgetoetst totdat de leerling onder het beheersingsniveau zit. De leerling zelf een vragenlijst invullen en aan de hand daarvan wordt de sociaal-emotionele ontwikkeling bepaald. Wanneer dit verzameld is, wordt er weer een gesprek gevoerd met de ouders over de uitkomst van het onderzoek.

Wanneer er na deze onderzoeken nog geen helderheid bestaat over wat er nu precies met de leerling aan de hand is, kan er een psychodiagnostisch onderzoek of een intelligentie onderzoek worden verricht. Een dergelijk onderzoek wordt doorgaans uitgevoerd door een orthopedagoog of een psycholoog.

2.5 Kenmerken van hoogbegaafde leerlingen

In paragraaf 2.5 is al aangegeven dat geen hoogbegaafde leerling hetzelfde is. Zodat het ook moeilijk is om deze leerlingen te signaleren en diagnosticeren. Wel zijn er uit de literatuur een aantal kenmerken af te leiden welke vaak worden gezien bij hoogbegaafde leerlingen. Waarbij wel in ogenschouw genomen moet worden, dat niet elk kenmerk voor elk hoogbegaafd kind geldt. Zo komen Webb, Meckstroth en Tolan, 2005 tot de volgende kenmerken:

Kenmerken van hoogbegaafde leerlingen

- Ongebruikelijk grote woordenschat voor hun leeftijd.
- Groter begrip van taalnuances.
- Deze leerling kan meestal al lezen voordat hij naar school gaat.
- Langere aandachtsspanne, volharding en intense concentratie.
- Het vermogen om basisvaardigheden sneller en met minder oefening te leren.
- Brede belangstelling.
- Hoog ontwikkelde nieuwsgierigheid en een ongelimiteerde voorraad vragen.
- Het vermogen om een grote hoeveelheid informatie te onthouden.
- Ongebruikelijk gevoel voor humor.
- De neiging om ideeën of dingen op een ongebruikelijke en niet voor de hand liggende manier te combineren (divergent denken).
- Interesse in experimenteren en het dingen op andere manieren doen.

Tabel 1: Kenmerken van hoogbegaafde leerlingen.

Ook Van Gerven (2009) noemt een aantal gedragingen en eigenschappen van hoogbegaafde leerlingen, afgeleid van de verschillende wetenschappers die in paragraaf 2.2, 2.3 en 2.4 zijn genoemd. In onderstaande figuur een aantal van deze gedragingen en eigenschappen.

Gedragingen en eigenschappen van hoogbegaafde leerlingen

- De leerling is snel van begrip.
- De leerling kan grote leer- en denk stappen maken.
- De leerling beschikt over een groot probleemoplossend- en analyserend vermogen.
- De leerling is een scherp waarnemer.
- De leerling beschikt over een goed geheugen.
- De leerling zoekt uitdagingen.
- De leerling toont een groot doorzettingsvermogen wanneer het uitgedaagd wordt.
- De leerling is perfectionistisch ingesteld.
- De leerling heeft een grote behoefte aan autonomie.
- De leerling is in staat tot zelfreflectie.
- De leerling zoekt ontwikkelingsgelijken in oudere kinderen.

Tabel 2: Gedragingen en eigenschappen van hoogbegaafde leerlingen.

Een aantal van deze kenmerken komt overeen. Gezamenlijk met de paragrafen over de definitie van hoogbegaafdheid is er nu een beeld ontstaan over het begrip en de inhoud daarvan.

In het volgende hoofdstuk wordt het werken met hoogbegaafde leerlingen behandeld. In dit hoofdstuk komen de kenmerken van hoogbegaafdheid terug. En de achtergrond informatie over het onderwerp hoogbegaafdheid, die in dit hoofdstuk gegeven is, is nodig om de juiste manier van werken voor deze leerlingen te kiezen.

Hoofdstuk 3: Aan het werk met hoogbegaafde leerlingen

In dit hoofdstuk wordt het werken met hoogbegaafde leerlingen behandeld. In de eerste paragraaf wordt de manier waarop hoogbegaafde leerlingen leerinhouden verwerken verwoord. In de tweede paragraaf staan de effectieve en uitdagende werkvormen die geschikt zijn voor hoogbegaafde leerlingen centraal. De laatste paragraaf gaat over de begeleiding en ondersteuning van deze leerlingen.

3.1 Hoogbegaafde leerlingen en het verwerken van leerinhouden

Hoogbegaafde leerlingen beschikken over leereigenschappen die ervoor zorgen dat de inhouden van methodes, waarmee op de meeste scholen wordt gewerkt, niet toereikend is voor deze leerlingen. Hoogbegaafde leerlingen zijn namelijk in staat nieuwe kennis snel op te pakken en grote leerstappen te maken (Drent, 2004). Daarnaast kunnen hoogbegaafde leerlingen verworven kennis snel toepassen in nieuwe situaties, zijn ze sterk in het analyseren van problemen en zeer creatief in het bedenken van nieuwe oplossingen voor problemen. Deze eigenschappen zorgen ervoor dat deze leerlingen snel de essentie van problemen doorzien en daardoor vaak nieuwe elementen in de aangeboden leerstof, als herhaling zien. De huidige methodes zijn afgestemd op leerlingen met een gemiddelde intelligentie en doen dus onvoldoende recht aan de hoogbegaafde leerling.

Doordat hoogbegaafde leerlingen de leerstof snel begrijpen en snel doorhebben hoe iets moet, hebben zij weinig herhaling nodig en dus ook minder instructie. Doordat deze leerlingen minder instructie en oefenstof nodig hebben, hebben ze wel behoefte aan andere opdrachten. Het gaat dan om opdrachten die een beroep doen op hun creatief denkvermogen, zodat ze deze manier van denken verder ontplooiën en toekomen aan het 'leren leren'.

Voor alle leerlingen is het belangrijk om zich te kunnen ontwikkelen naar de zone van de naaste ontwikkeling (Vygotsky). Dit betekent dat de leerlingen zich verder gaan ontwikkelen in zaken die ze nog niet beheersen. Hierbij kunnen ze hulp en begeleiding verwachten van een ander die het al wel kan, om zo tot beheersing van iets nieuws te komen (Miedema, 1997). Voor een hoogbegaafde leerling is dit niet zo vanzelfsprekend, omdat de leerstof weinig van deze leerling vraagt (Bosch-Sthijns in: Van Gerven, 2009). Doordat de leerling zich steeds kan redden met eenvoudige handelingen en vaardigheden die binnen lagere denkprocessen horen, wordt het reiken naar de zone van de naaste ontwikkeling belemmerd.

Leerstappen worden in het Nederlandse onderwijs stap voor stap aangeleerd, de leerlingen ontwikkelen zich zo steeds verder. Voor een hoogbegaafde leerling zou het juist beter zijn om aan te sluiten bij het denken en werken vanuit een geheel of overzicht (Sternberg, 2000 in: Van Gerven, 2009). Dit gebeurt door de leerstof in zijn geheel aan te bieden, zodat de leerling zelf moet onderzoeken welke juiste leerstappen hij moet nemen, dit heet top down leren (Bosch-Sthijns in: Van Gerven 2009). Om ervoor te zorgen dat deze leerlingen op hun eigen manier de leerstof kunnen verwerken en daarbij ook te leren leren, is het belangrijk dat zij de juiste werkvormen aangeboden krijgen. Deze werkvormen zijn beschreven in de volgende paragraaf.

3.2 Effectieve en uitdagende werkvormen

Om hoogbegaafde leerlingen uit te blijven dagen binnen het onderwijs, is het belangrijk om de juiste werkvormen en materialen voor deze leerlingen in te zetten binnen het onderwijs. In deze paragraaf worden deze werkvormen besproken.

3.2.1 Compacten

Volgens Drent en Van Gerven (2002) in Van Gerven 2009 is compacten het overslaan van overbodige herhalings- en oefenstof en het afstemmen van het leerstofaanbod op de leereigenschappen van hoogbegaafde leerlingen. Leerkrachten maken een selectie in de hoeveelheid verwerkingsopdrachten die een leerling maakt. Maar compacten vindt ook plaats tijdens de instructie en de nabespreking van een les. Op deze manier kan er meer tegemoet worden gekomen aan de leereigenschappen van hoogbegaafde leerlingen. Tijdens de instructies is het belangrijk om te werken met een korte en een langere instructie, om zo te voorkomen dat de hoogbegaafde leerling

vroegtijdig afhaakt en het belangrijkste mist. Om ook bij het nabespreken tegemoet te komen aan de hoogbegaafde leerling is het belangrijk om ervoor te zorgen dat de leerling alleen meedoet met de sommen die voor hem van toepassing zijn. De hoogbegaafde leerling heeft zo meer tijd om te werken aan de voor hem bestemde verrijkingsopdrachten.

Compacten is nodig om de leerlingen aan te kunnen spreken op hun leereigenschappen (Drent & Van Gerven, 2002). In de reguliere methoden die op de meeste scholen worden gebruikt, wordt er weinig rekening gehouden met de hoogbegaafde leerling. De methode bevat wel verrijkingssommen, maar deze lijken veel op de gewone sommen welke in het boek zijn te vinden. Hoogbegaafde leerlingen hebben meer nodig. Deze leerlingen hebben minder behoefte aan instructie en aan herhalings- en oefenstof. En zij beschikken over bepaalde denkvaardigheden die ervoor zorgen dat zij meer behoefte hebben aan meer complexere denkproblemen, waarbij zij hun creatieve denken kunnen inzetten. Het compacten zorgt ervoor dat het leerstofaanbod zinvoller wordt voor de leerlingen, omdat de stof beperkt wordt tot de essenties. Naast het zinvoller worden van de leerstof, komt er door het compacten tijd vrij voor het werken aan passende verrijkingstof. Opdrachten waarbij de leerlingen 'leren leren' en zij worden uitgedaagd tot nadenken. Waar in de volgende subparagraaf meer over zal worden geschreven.

Om ervoor te zorgen dat de leerling de juiste opdrachten maakt, kan er gebruikt worden gemaakt van de Routeboekjes van het SLO. Het SLO heeft voor elk vak en voor bijna elke methode een boekje ontwikkeld waarin aangegeven wordt of een opdracht wel of niet gemaakt dient te worden. De hoogbegaafde leerling kan hiermee aan de slag. Door deze maatregelen betekent het niet dat de hoogbegaafde leerlingen bijna nergens meer aan meedoet in de klas. Volgens Jansone n Noteboom (2004) zijn er een aantal onderdelen uit de methode die voor de leerlingen behouden moeten blijven worden:

- Wanneer er nieuwe stappen in het leerproces worden aangeboden is het belangrijk dat de leerlingen die compacten gewoon meedoen met deze instructie. Dit om te voorkomen dat er hiaten in het leerproces ontstaan.
- Het is belangrijk dat de compact leerlingen meedoen met reflectieve opdrachten. Hierbij gaat het vaak om het verwoorden van eigen oplossingsstrategieën. Tijdens deze activiteit leren de leerlingen van elkaar. Dat hoogbegaafde leerlingen hieraan meedoen is ook vooral van belang voor de andere leerlingen. Zij kunnen op deze manier leren van de strategieën van de hoogbegaafde leerling.
- De hoogbegaafde leerlingen moeten aanwezig zijn bij het aanbieden van belangrijk strategieën en werkwijze, dit omdat zij vaak omslachtige strategieën gebruiken.
- Hoogbegaafde leerlingen moeten meedoen aan activiteiten op tempo, omdat het ook voor hen belangrijk is bepaalde kennis geautomatiseerd te hebben.
- Als laatste is het belangrijk dat hoogbegaafde leerlingen meedoen met de introductie van een nieuw thema. Dit is een sociale activiteit, wat goed is voor hoogbegaafde leerlingen.

Op welke manier de vrijgekomen tijd door compacten wordt ingevuld, is te lezen in de volgende subparagraaf.

3.2.2 Verrijken

Zoals al in de voorgaande subparagraaf is aangegeven, moet de vrijgekomen tijd door compacten worden ingevuld door andere leerstof, de verrijkingstof. Door het aanbieden van verrijkingstof kunnen hoogbegaafde leerlingen op hun niveau worden aangesproken. Het aanbieden van verrijkingstof is door bepaalde redenen van belang (Van Gerven, 2007):

- Wanneer een leerling alleen gaat compacten, wordt er op een hoog tempo door de leerstof heen gewerkt, wat vervroegde doorstroming tot gevolg heeft.
- Door de verrijkingstof leren de hoogbegaafde leerlingen leren met goede leerstrategieën.
- Omdat er gewerkt wordt met verrijkingstof gaan de leerlingen met een bredere basis aan kennis en vaardigheden van de basisschool.

Verrijkingstof kan onderverdeeld worden in verbredings- en verdiepingstof. Onder verbredingstof wordt de leerstof verstaan die een aanvulling op de kerndoelen van het basisonderwijs vormt. Verdiepingstof is de leerstof die een verdieping van de reguliere leerstof vormt en waardoor een

leerling meer kennis en vaardigheden op doet over een specifiek onderwerp dat wel tot het reguliere leerstofaanbod behoort.

Bij verrijkende stof voor hoogbegaafde leerlingen is het niet de bedoeling dat de leerling meer van hetzelfde krijgt aangeboden. De opdrachten die de kinderen krijgen moeten uitstijgen boven het niveau van de reguliere leerstof. Daarnaast moeten de opdrachten bruikbaar zijn in de praktijk. De leerlingen moeten er zelfstandig mee aan de slag kunnen. Ook moet het materiaal uitdagend zijn. Het moet open vraagstellingen bevatten, een hoge complexiteit hebben, de opdrachten moeten een probleemgericht karakter hebben waardoor meerdere oplossingsstrategieën mogelijk zijn. Ook moet de opdracht een beroep doen op creativiteit en het moet het didactisch niveau van de leerlingen overstijgen (Van Gerven, 2009).

Verrijking kan binnen het reguliere leerstofaanbod plaats vinden, wat als voordeel heeft dat het aansluit bij de opdrachten die de andere kinderen uit de klas ook doen. De hoogbegaafde leerling blijft op deze manier meer bij de groep. Daar tegenover staat dat verrijken vanuit de methode erg veel tijd vraagt van de leerkracht. Verrijking buiten het reguliere leerstofaanbod kan ingezet worden in de vorm van opdrachten die een bepaalde samenhang vertonen en gedurende een langere tijd inzetbaar zijn. Ook wordt er met deze opdrachten een leerdoel nagestreefd. De leerkracht kan deze opdrachten inplannen op de weektaak van de leerling, zodat de opdrachten een verplicht karakter krijgen.

3.2.3 Plusklas

Een plusklas is een klas waar de hoogbegaafde leerling gelijkgestemden kan ontmoeten. Een groot aantal scholen heeft al zo'n klas opgericht, waar de begaafde leerlingen van de hele school elkaar kunnen ontmoeten. De leerling ontdekt dat er ook andere kinderen zijn die hetzelfde in elkaar zitten, er is herkenning. De werkhouding verbetert doordat het kind hier ervaart dat er ook dingen zijn die hij niet in één keer perfect kan, maar waar hij zich echt voor moet inspannen. Als gevolg hiervan nemen de motivatie, het zelfvertrouwen en het plezier toe: het kind komt beter in zijn vel te zitten. Het doel van een plusklas is het tegemoet komen aan de specifieke behoeften van leerlingen tussen de 6 en 12 jaar, zowel op sociaal-emotioneel gebied als op creatief gebied (Ponte, 2008).

Om een plusklas op de juiste manier vorm te geven is het van belang dat er één leerkracht van de school gespecialiseerd is in het geven van onderwijs aan hoogbegaafden (Koenderink, 2009). Deze leerkracht zet een aanvullend programma op, die één keer per week door de leerlingen wordt gevolgd. Dit kan bestaan uit filosofie lessen, de sociale emotionele ontwikkeling speelt namelijk een erg grote rol binnen de plusklas. Ook activiteiten waarbij de creativiteit van de leerlingen wordt aangesproken worden aangeboden, zoals tekenen, schilderen en toneelspelen. Als laatste wordt er rekening gehouden met de motivaties en interesses van de leerlingen in de vorm van thema's. Zo kunnen er verschillende thema's behandeld worden waarin veel activiteiten worden geplaatst. De andere dagen van de week zitten de leerlingen in hun eigen klas, met hun aangepaste werk zoals dat in de voorgaande subparagrafen besproken is.

3.2.4 Materialen

Wanneer er voor hoogbegaafde leerlingen materiaal aangeschaft moet worden, om te gebruiken als bijvoorbeeld verrijkingsmateriaal, is het belangrijk dat daarbij een aantal criteria worden meegenomen (Van Gerven, 2002).

- De inhoud van het materiaal: Het materiaal moet van het juiste niveau zijn en het moet tegemoet komen aan de leerbehoeften van de leerlingen.
- Praktische bruikbaarheid en de duurzaamheid: Het is belangrijk dat de leerlingen zelfstandig met het materiaal aan de slag kunnen en het voor de leerkracht weinig voorbereidingstijd kost.
- De doelgroep: Het materiaal moet zowel geschikt zijn voor de hoogbegaafde leerlingen als voor de meerbegaafde leerlingen. Zodat ook zij hiermee aan de slag kunnen.
- Manier van gebruik: Voor de aanschaf moet duidelijk zijn wanneer en hoe het materiaal gebruikt wordt. Wanneer het structureel gebruikt wordt en andere leerstof vervangt, hangen hier andere eisen aan dan aan materiaal wat soms gebruikt wordt.

Om optimaal te presteren hebben hoogbegaafde leerlingen materialen nodig die hen uitdagen. Opdrachten waarbij de leerlingen 'leren leren' en waarbij zij worden uitgedaagd tot nadenken. De opdrachten moeten van een dusdanig niveau zijn, dat de leerlingen kunnen ontwikkelen naar de zone van de naaste ontwikkeling (Vygotsky). Welke materialen er dan nodig zijn, is afhankelijk van de leerling.

Het aanpassen van de leerstof en de manier van werken alleen is niet genoeg om de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen tot een succes te maken. In de volgende paragraaf is beschreven op welke manieren de hoogbegaafde leerlingen ondersteund moeten worden en welke begeleiding zij nodig hebben.

3.3 Ondersteuning en begeleiding van hoogbegaafde leerlingen

Om het effect van de, in de vorige paragraaf benoemde werkvormen, zo optimaal mogelijk te maken is het belangrijk om aan een aantal voorwaarden in de begeleiding en ondersteuning te voldoen (Drent in Van Gerven, 2004). Het is erg belangrijk dat de leerkracht binnen zijn klassenmanagement tijd kan maken voor de hoogbegaafde leerling, want ook deze leerling heeft gerichte instructie nodig. Daarnaast kan de leerkracht de leerling dan begeleiden in het werken met het verrijkingsmateriaal en kan hij feedback geven op het gemaakte werk.

De houding van de leerkracht is ook een belangrijk punt in de ondersteuning en begeleiding aan hoogbegaafde leerlingen. Wanneer de leerkracht een positieve houding heeft ten opzichte van hoogbegaafdheid, zal het effect van de begeleiding zo optimaal mogelijk zijn. De leerkracht moet de leerling accepteren zoals hij is en de leerling de ruimte bieden om zichzelf te zijn en de mogelijkheid bieden om zichzelf te ontplooien.

Een andere randvoorwaarde is het goed plannen van de leerstof. De leerstof kan in een weektaak worden gezet, zodat de leerling precies weet wat er elke dag gedaan moet worden. De minimale leerstof wordt aangevuld met verrijkingsmateriaal. Dit verrijkingsmateriaal is nooit vrijblijvend. Het werken aan verrijkingsmateriaal is net zo belangrijk als het werken aan de reguliere lesstof en moet door de leerkracht op dezelfde manier gewaardeerd en beoordeeld worden. Wanneer de lesstof wordt ingevuld op de eerder genoemde weektaak, is het duidelijk wat van de leerling verwacht wordt en is het minder vrijblijvend.

Hoofdstuk 4: Opzet

In dit hoofdstuk wordt de opzet van het onderzoek besproken. In de eerste paragraaf wordt het soort onderzoek besproken. De tweede paragraaf gaat over de doelgroep van dit onderzoek. In paragraaf 3 staan de onderzoeksinstrumenten centraal en de vierde paragraaf gaat over de triangulatie, de validiteit en de betrouwbaarheid van die onderzoek.

4.1 Soort onderzoek

Harinck (2010) onderscheidt twee hoofdsoorten van onderzoek: wetenschappelijk onderzoek en praktijkonderzoek. Dit onderzoek valt onder de categorie praktijkonderzoek omdat dit onderzoek voorkomt uit vragen uit een concrete verlegenheidsituatie en de daarbij horende vragen uit de praktijk. Naast het bestuderen van literatuur, wordt er in dit onderzoek ook praktijkgericht gehandeld. Een praktijkonderzoek dient te leiden tot kwaliteitsverbetering binnen de school. Met dit onderzoek moet dit bereikt kunnen worden. Een specifieke onderzoeksmethode van het praktijkonderzoek is het actieonderzoek. Wat voor het te onderzoeken onderwerp erg geschikt is. Actieonderzoek is gericht op het eigen handelen van de leraar en de situatie waarin dat handelen plaatsvindt (Ponte, 2000). In dit onderzoek vindt dit plaats door het handelen van de leerkracht en de school, met betrekking tot hoogbegaafde leerlingen, onder de loep te nemen en hieruit verbeterpunten te halen en zo een goed beleid op te stellen voor het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. Dit zou kunnen leiden tot reflectie en zo kunnen weer verbeteringen worden aangebracht. Wat van het actieonderzoek een cyclisch geheel maakt.

4.2 Doelgroep

Dit onderzoek heeft als doelgroep leerkrachten (N= 6), leerlingen (N= 8), ouders van deze leerlingen (N= 16), de directeur van 't Broekhoes (N=1) en tot slot scholen die CBS De Tol en OBS De Braskörf (N= 2).

4.3 Onderzoeksinstrumenten

Het inwinnen van informatie voor het onderzoek gebeurt door middel van onderzoeksinstrumenten die in bijlage 1 tot en met 5 terug zijn te vinden en weergegeven zijn in tabel 1.

Instrument	Doel? Wat 'meet' het instrument?	Waar komt het instrument vandaan?
1. Interview leerkrachten OJS 't Broekhoes	Het instrument meet de mening van de leerkrachten van OJS 't Broekhoes. Over de manier van werken met hoogbegaafde leerlingen binnen hun school.	Het instrument wordt ontwikkeld en is terug te vinden in de bijlage 1.
2. Interview met hoogbegaafde leerlingen op 't Broekhoes.	Het instrument meet de mening van de hoogbegaafde leerlingen van OJS 't Broekhoes. Over de ervaringen die zij hebben als leerling.	Het instrument wordt ontwikkeld en is terug te vinden in de bijlage 2.
3. Interview CBS De Tol en OBS De Braskörf.	Dit instrument meet de werkwijze en het beleid van de betreffende scholen op het gebied van hoogbegaafdheid.	Het instrument wordt ontwikkeld en is terug te vinden in de bijlage 3.
4. Enquête	Het instrument meet de meningen van ouders van hoogbegaafde kinderen over het onderwijs op OJS	Het instrument wordt ontwikkeld en is terug te vinden in de bijlage 4.

	't Broekhoes.	vinden in de bijlage 4.
5. Interview met de directeur	Het instrument meet het beleid dat er al op de school bestaat op hoogbegaafdheid en de wijze waarop aangekeken wordt tegen onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen.	Het instrument wordt ontwikkeld en is terug te vinden in de bijlage 5.

Tabel 1: Onderzoeksinstrumenten

4.4 Triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid

Volgens Harinck (2010) betekent triangulatie het gebruik van meerdere gegevensbronnen. Het informatie krijgen vanuit verschillende bronnen. Zodat er vanuit verschillende invalshoeken gekeken wordt naar hetzelfde onderwerp. Door triangulatie toe passen kan de validiteit (de geldigheid van de onderzoeksresultaten) en de betrouwbaarheid (meerdere onderzoeken leveren dezelfde resultaten op) van het onderzoek gewaarborgd worden. In dit onderzoek vindt triangulatie plaats doordat er gebruik wordt gemaakt van verschillende groepen zoals leerkrachten, leerlingen, ouders en andere basisscholen. Daarbij wordt er gebruikt gemaakt van verschillende onderzoeksinstrumenten om de juiste informatie te krijgen. Zodat met behulp van deze informatie de deelvragen (zie paragraaf 1.4) beantwoord kunnen worden. Aan elke deelvraag is een onderzoeksinstrument gekoppeld, wat op te maken is uit de onderstaande tabel.

Deelvragen	1. Interview leerkrachten	2. Interview leerlingen	3. Interview CBS De Tol en OBS De Braskorf	4. Enquête ouders	5. Interview directeur
1					
2					
3					
4					
5					
6					x
7					x
8	x				
9	x				
10	x				
11	x				
12		x			
13		x			
14				x	
15				x	
16			x		
17			x		
18			x		
19			x		
20			x		
21			x		

De deelvragen 1 t/m 5 worden met behulp van de literatuur beantwoord.

Tabel 2: Deelvragen en de daarbij horende onderzoeksinstrumenten

4.5 Onderzoeksprocedure

Het onderzoek begint met het doen van een uitgebreide literatuurstudie waarin de eerste onderzoeksvraag beantwoord zal worden. Tijdens de uitvoering van het literatuuronderzoek zal er ook gestart worden met het afnemen van interviews bij de leerlingen en de leerkrachten. Vooraf is hiervoor toestemming gevraagd aan de ouders. Tevens is in deze brief gevraagd of deze ouders ook willen deelnemen aan het onderzoek. Voor de ouders is er een enquête opgesteld die in een gesprek afgenomen wordt, zodat er ook een mondelinge toelichting bij gevraagd kan worden.

In week 20 en 21 zullen er bezoeken gebracht worden aan de scholen die al verder gevorderd zijn op het gebied van hoogbegaafdheid. Vanaf week 22 zullen de onderzoeksresultaten gerapporteerd worden en zal de conclusie van dit onderzoek geschreven kunnen worden.

Hoofdstuk 5: Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten welke verkregen zijn uit de interviews en de bezoeken aan twee basisscholen verwerkt. De antwoorden op de verschillende interview vragen worden weergegeven in een aantal matrixen, die allemaal een verschillend onderwerp hebben. Na elke matrix staat een verantwoording waarin de belangrijkste uitkomsten nog eens aangestipt worden. De resultaten van de bezoeken aan de scholen OBS 'De Braskörf' en CBS 'De Tol' zijn aan het eind van dit hoofdstuk opgenomen.

5.1 Het onderwijs

In deze paragraaf staat het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen centraal. Dit onderwerp is onderverdeeld in de matrixen het onderwijs aan hoogbegaafden, zoals dat vormgegeven zou kunnen worden op 't Broekhoes, het ideale onderwijs voor hoogbegaafde leerlingen en als laatste de veranderingen die op 't Broekhoes zouden kunnen plaatsvinden, om het onderwijs zo optimaal mogelijk te maken voor de hoogbegaafde leerling.

5.1.1 Matrix 1: Het onderwijs aan hoog- en meerbegaafde leerlingen

In de onderstaande matrix zijn alle samengevatte gegevens, welke verkregen zijn uit de gehouden interviews, over het onderwijs aan de hoogbegaafde leerlingen verzameld. Deze vragen zijn gesteld aan verschillende personen, die ook allemaal weer een plek hebben gekregen in de matrix. Het onderwijs is onderverdeeld in een kopje over de uitdaging die de leerlingen geboden wordt, het beleid wat er is binnen de school over onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen en tot slot de manier van omgaan met de leerlingen.

Matrix 1	Het onderwijs aan hoog- en meerbegaafde leerlingen		
	Uitdaging	Beleid	Omgang met de lln.
<i>Leerkracht 1</i>	Werken met compacten en verrijken. Daarnaast Breinbrekers, MI-kast en projectwerk.	Er zijn goede materialen nodig en duidelijke doorgaande leerlijnen.	Nagaan wat ze willen leren en hier materiaal bij zoeken. Duidelijke eisen stellen en verwachtingen kenbaar maken.
<i>Leerkracht 2</i>	Naast het gewone werk, verrijkend materiaal aanbieden zoals Meten=Weten, Sterrenwerk, Nieuwsbegrip.	Geen vervroegde doorstroming, maar compacten en verrijken en verdiepen en verbreden.	Stimuleren om te 'leren leren'. Leerling mag laten zien dat hij anders is.
<i>Leerkracht 3</i>	Minder van hetzelfde aanbieden. Talenten verder ontwikkelen.	Eisen stellen aan het 'extra' werk van de leerlingen.	De leerlingen net als andere leerlingen bedienen, maar dan op eigen niveau.
<i>IB'er</i>	Compacten en verrijken, daarnaast werken met projecten. Jongere leerlingen kunnen leren van de oudere kinderen.	Leerlingen op hun eigen niveau benaderen.	De leerling moet gecoacht worden in omgang met anderen.
<i>Directeur</i>	Kieskast, Slim-lokaal, projecten, compacten en verrijken.	Kijken naar de leerlingen met hoge scores (A, cito) en deze	Gesprekken voeren met de leerling over datgene wat hij nodig heeft.

		leerlingen zorg bieden.	De leerling wel instructies geven.
<i>Leerling 1</i>	Krijgt soms ander werk aangeboden.	-	Wordt bij werkjes en bij het lezen geholpen door de leerkracht.
<i>Leerling 2</i>	Taal op een niveaugroep hoger.	Zou graag een groep willen oprichten waarin Engels geleerd wordt.	Wordt goed geholpen door de leerkracht.
<i>Leerling 3</i>	Compacten en verrijken, daarnaast Rekentijgers en eigen projecten	-	Krijgt hulp bij het werk, wil benaderd worden zoals iedereen.
<i>Ouder 1</i>	Het is belangrijk dat de leerlingen 'leren leren'.	-	'Leerkrachten spelen goed in op de behoeften van de leerling en reageren goed wanneer een leerling meer aan kan'
<i>Ouder 2</i>	'Kind wordt in geringe mate uitgedaagd; de uitdaging legt te weinig grote verbanden, de benadering is te makkelijk.'	Er is te weinig kennis over en te weinig ervaring met hoogbegaafden.	Er wordt goed rekening gehouden met de leerling. 'Er is aandacht voor z'n voorkeuren, eigenaardigheden en kwetsbaarheid.'

Uit de resultaten blijkt dat de leerkrachten al werken met het compacten en verrijken. Ook geeft één leerling aan op deze manier te werken in de klas. Naast het werken met compacten en verrijken wordt er veel aanvullend materiaal aangeboden in de vorm van een kieskast, Breinbrekers, Rekentijgers en eigen projecten.

Leerkrachten geven aan dat zij omgaan met de leerlingen zoals zij ook omgaan met de andere leerlingen. Leerlingen zelf geven aan dat zij dit ook graag zo zien. Dit wordt ook opgemerkt door ouders. Zij geven aan dat er goed wordt ingespeeld op de behoeften van de kinderen en dat er ook rekening wordt gehouden met de leerlingen.

De omgang met de leerling is goed, maar de ouders geven wel aan zaken te missen in het onderwijs, zoals het 'leren leren' (metacognitie) en het leggen van grote verbanden. Daarnaast geeft een ouder aan dat er te weinig uitdaging zit in het onderwijs en de benadering te makkelijk is. Ook leerkrachten geven aan dat er goede afspraken gemaakt moeten worden over het werken met hoogbegaafde leerlingen. Op dit moment zijn hierover te weinig goede afspraken gemaakt, er is te weinig duidelijkheid. Daarnaast zijn er ook twee leerkrachten die aangeven dat er aan het werk van de hoogbegaafde leerlingen, eisen moeten worden gesteld. Dit is ook in geringe mate terug te zien in de antwoorden van de ouders. Het wordt niet door de leerkrachten zelf aangegeven, maar één ouder merkt op dat er op de school te weinig kennis is over en ervaring is met hoogbegaafde leerlingen. Terwijl de leerkrachten aangeven dat zij met leermateriaal de leerlingen uitdagen en dat zij voor deze manier van werken betere doorgaande lijnen en afspraken nodig hebben, maar geen extra kennis of opleiding.

5.1.2 Matrix 2: Het ideale onderwijs voor hoog- en meerbegaafde leerlingen

In deze matrix zijn de antwoorden op de vragen, vallende onder het onderwerp ideaal onderwijs aan hoog- en meerbegaafde leerlingen, samengevat. De belangrijkste antwoorden van de leerkrachten, IB'er, directeur, leerlingen en ouders zijn weer verzameld in een matrix. Het onderwerp is verdeeld in het onderwerp plusklas, welke in ontwikkeling is op 't Broekhoes, het werk dat er voor de leerlingen is en de overige zaken die horen bij het ideale onderwijs, zoals materiaal, goede instructie.

Matrix 2	Het ideale onderwijs voor hoog- en meerbegaafde leerlingen		
	Plusklas	Werk	Overig
<i>Leerkracht 1</i>	Afwisseling tussen het 'normale' onderwijs en het ontmoeten van gelijkgestemden in een plusklas.	Doorgaande leerlijnen, waarin compacten en verrijken een plaats krijgen.	Er moet veel en goed materiaal voor de leerlingen aanwezig zijn.
<i>Leerkracht 2</i>	'Plusklas is een mooie aanvulling, maar een gemengde groep met meerdere hoogbegaafde leerlingen is beter.'	Compacten en verrijken met een talige extra opdracht (Duits, Engels, Frans).	Structureel 15 minuten aandacht voor het extra werk van de leerlingen.
<i>Leerkracht 3</i>	'Plusklas is niet voor iedere leerling de oplossing, maar wel een mooie aanvulling.'	'Zelfstandig, maar niet alleen.' Waarin ook 'moet' onderdelen zijn opgenomen.	Een kring met hoogbegaafde leerlingen, zodat ze het gevoel krijgen gesnapt te worden.
<i>IB'er</i>	'De hoogbegaafde leerling krijgt zo de kans om een maatje te kiezen.'	Korte instructies, welke de leerling zelf kiest. Daarnaast aandacht voor het extra werk van de leerling.	-
<i>Directeur</i>	Door de plusklas treffen de leerlingen gelijkgestemden van alle scholen in de gemeente.	Kijken wat de leerling zelf wil bereiken, door te werken met ontwikkelplannen en doelen.	'De school moet de leerling op maat kunnen bedienen.'
<i>Leerling 1</i>	'Door een plusklas kun je leren van anderen.'	Samenwerkend leren en dingen onderzoeken.	Buiten op onderzoek gaan, om zo te leren onderzoeken.
<i>Leerling 2</i>	'Geen plusklas maar, een klas waarin je bijvoorbeeld Engels leert.'	Extra werk naast het gewone werk in de vorm van spelling en taal.	De leerling heeft eigen leervragen; Meer te weten komen over de natuur, door zelf te onderzoeken.
<i>Leerling 3</i>	'Liever elke dag een plusklas, want dan kan ik ook met die kinderen spelen.'	Uitdagende activiteiten waar er nagedacht moet worden en niet praktisch uitgevoerd hoeft te worden.	Wat de leerling onder ideaal onderwijs verstaat: 'Deze school en leerkrachten, maar andere kinderen.'
<i>Ouder 1</i>	'Plusklas is een mooi initiatief, maar geen oplossing.'	'Structurele aandacht voor het leren leren en het opzoeken van grenzen van de capaciteiten van een kind.'	'Belangrijk is dat de leerlingen leren omgaan met de capaciteiten en het leren leggen van verbanden.'

Uit de resultaten van de interviews blijkt dat de meeste visies op ideaal onderwijs wel overeen komen. De leerkrachten geven aan dat het ontwikkelen van een plusklas een kans is voor de hoogbegaafde leerlingen, om een maatje te vinden en gelijkgestemden te ontmoeten. Ook één leerling geeft aan dat hij graag iedere dag in een Plusklas zou werken, omdat hij op deze manier ook met die kinderen kan spelen. Daarnaast geeft hij aan dat hij wel op de school wil blijven, met dezelfde leerkrachten, maar met andere kinderen. De leerkrachten vinden, zoals eerder aangegeven de plusklas een grote kans, maar het is niet de oplossing. Wel geven ze aan dat het een mooie aanvulling is op het onderwijs aan hoogbegaafden.

De ideale manier van werken voor de hoogbegaafde leerlingen vinden de leerkrachten het werken met compacten en verrijken. Met extra werk in de vorm van verrijkingsopdrachten. Met, zoals een leerkracht en een leerling aangeven, een vreemde taal als verrijkingsmateriaal, bijvoorbeeld het Engels. Daarnaast komt het onderdeel instructie een aantal keren terug. 'Zelfstandig maar niet alleen' is een gemaakte opmerking. De leerkrachten vinden het belangrijk om ook de hoogbegaafde leerling instructie te geven en deze ook structureel uit te voeren.

Overige opmerkingen over het ideale onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen gaan over de leerlingen zelf. Een ouder geeft aan dat het belangrijk is dat de leerlingen in het ideale onderwijs ook leren omgaan met hun capaciteiten en het leren leggen van verbanden. Leerkrachten geven nog aan dat er doorgaande lijnen moeten komen, waarin dit een plaats kan krijgen. De directeur vindt dat de school de leerling onderwijs op maat moet kunnen bieden, waarin eerder besproken dingen een plaats kunnen krijgen. Het werken met eigen doelen en ontwikkelplannen kan hier een mooie invulling van zijn.

5.1.3 Matrix 3: Veranderingen op het gebied van onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen

De onderstaande matrix gaat over de veranderingen op het gebied van het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. De belangrijkste antwoorden op de interview vragen zijn weer opgenomen. De antwoorden zijn onderverdeeld in twee categorieën: reeds gerealiseerd, waarmee veranderingen in het onderwijs, op 't Broekhoes, voor hoogbegaafde leerlingen bedoeld worden die al uitgevoerd zijn. En de veranderingen die nog ontwikkeld en doorgevoerd zouden moeten worden, om het onderwijs zo optimaal mogelijk te kunnen maken voor hoogbegaafde leerlingen op 't Broekhoes.

Matrix 3 Veranderingen op het gebied van onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen.		
	Reeds gerealiseerd	Veranderingen
<i>Leerkracht 1</i>	MI – kieskast in de klas.	Doorgaande lijnen ontwikkelen. Goede materialen aanschaffen. Duidelijke afspraken maken over het onderwijs aan de hoogbegaafde leerling.
<i>Leerkracht 2</i>	'De school heeft al een grote verandering doorgemaakt ten opzichte van onderwijs aan hoogbegaafden.'	Niet meer versnellen van leerstof, maar gaan verdiepen en verbreden. Meer goede materialen aanschaffen en het ontwikkelen van een plusklas.
<i>Leerkracht 3</i>	Gegroeid in het begrijpen van de hoogbegaafde leerling.	Meer momenten vinden voor de leerlingen om gelijken te treffen. Realiseren van een plusklas. Het ontwikkelen van doorgaande lijnen door de hele school.
<i>IB'er</i>	De school is goed bezig met het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. Er is meer kennis aanwezig door ontwikkeling van de leerkrachten.	Leerlingen blijven betrekken bij het leerproces door doelen op te stellen in een ontwikkelplan en eraan werken. Leerlingen 'leren leren'.

<i>Directeur</i>	Signaleren en het aanbieden van programma's voor deze leerlingen.	Blijven evalueren van de voortgang en het welbevinden van de leerling. Invoeren van een MI kieskast in elke klas.
<i>Leerling 1</i>	'De leerkrachten weten genoeg over hoogbegaafde leerlingen en de onderwerpen die mij interesseren.'	Meer leerlingen die ook hoogbegaafd zijn op school.
<i>Ouder 1</i>	'De leerkrachten zijn van goede wil en gemotiveerd. Er is aandacht voor onze zoon en hij wordt begrepen.'	'Het ontbreekt aan continuïteit, structuur en ervaring.'

Uit de gegeven antwoorden blijkt dat de school al een grote verandering ten opzichte van het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen, heeft doorgemaakt. Het signaleren van deze leerlingen gaat nu goed en er kunnen goede programma's aangeboden worden. De leerkrachten hebben ook het idee dat zij de hoogbegaafde leerling nu beter begrijpen. De ouder geeft aan dat de school van goede wil is en daarnaast gemotiveerd is. De leerling vindt dat de leerkrachten genoeg weten over hoogbegaafdheid en de onderwerpen die hem interesseren. De ouder geeft hierbij wel aan dat het op de school ontbreekt aan continuïteit, structuur en ervaring. Ook de leerkrachten merken dit, zij geven aan dat, zoals ook al in de vorige paragrafen veelvuldig genoemd, er doorgaande lijnen ontwikkelt moeten worden. Daarbij moet er gebruik worden gemaakt van verdiepen en verbreden en niet meer van het versnellen.

Een andere belangrijke veranderingen voor de school is het investeren van meer tijd in de hoogbegaafde leerlingen. Door, zoals is aangegeven, het betrekken van de leerlingen bij het leerproces, door doelen op te stellen en eraan te werken. Of het blijven evalueren van de voortgang en het welbevinden van de leerling.

Ook het realiseren van een Plusklas zal een grote verandering zijn voor het onderwijs aan hoogbegaafden. De leerkrachten geven aan dat zij dit graag zouden willen zien gebeuren. Er zijn dan meer momenten voor hoogbegaafde leerlingen om gelijken te treffen. Zo kan er ook aan de, aangegeven, verandering van de leerling tegemoet gekomen worden om meer hoogbegaafde leerlingen op school te hebben.

5.2 De ervaringen

In de matrix, op de volgende bladzijde, zijn de antwoorden verzameld die gaan over de ervaringen van de leerkrachten, de leerlingen de ouders omtrent het onderwijs op 't Broekhoes. Deze vragen zijn gekoppeld aan het onderwerp begeleiding van de hoogbegaafde leerlingen. In dit onderwerp is weer een onderverdeling gemaakt in begeleiding tijdens het werk, de begeleiding op sociaal-emotioneel gebied en eventuele verbeterpunten voor het onderwijs voor het onderwijs, met betrekking tot de begeleiding van de leerlingen.

Matrix 4	Begeleiding van de hoogbegaafde leerlingen.		
	Tijdens het werk	Sociaal - emotioneel gebied	Verbeterpunten
<i>Leerkracht 1</i>	Instructie aan de instructietafel bij nieuwe onderdelen. Verwachtingen kenbaar maken.	Gesprekken met de leerlingen voeren over de plek in de klas. Ook de groep inlichten, zodat de leerling wordt geaccepteerd.	-
<i>Leerkracht 2</i>	De leerling begeleiden in het werk, door een hulpronde te maken.	Door gesprekken ervoor zorgen dat de hoogbegaafde leerlingen andere	Meer begeleiden tijdens het verrijkingswerk.

		leerlingen niet 'dom' gaat vinden.	
<i>Leerkracht 3</i>	Leerlingen clusteren en zo een moment plannen voor instructie, elke dag 10 minuten.	Tijdens gesprekken zaken bespreekbaar maken. De gang van zaken op school, de afspraken, de voortgang.	Meer tijd vrijmaken voor de hoogbegaafde leerling, zodat ook deze leerling elke dag instructie krijgt.
<i>IB'er</i>	De leerlingen kort instructie geven. Daarnaast de instructies vanuit de leerling zelf laten komen. Controleren of ze iets gehad hebben aan de instructie.	De leerling coachen in wat wel en niet kan. De ander ook accepteren en van die ander ook de kwaliteiten kunnen zien.	De leerling veel feedback blijven geven.
<i>Leerling 1</i>	Leerkrachten kunnen goed helpen.	'Meester en juf letten goed op mij in de klas.'	-
<i>Leerling 2</i>	De leerling krijgt extra werk aangeboden, waarbij instructie plaatsvindt. Daarnaast de klassikale instructie.	'Juf behandelt mij net als de andere leerlingen, maar ik vind het soms moeilijk om mij over bepaalde dingen heen te zetten.'	-
<i>Ouder 1</i>	'Ik heb weinig zicht op de begeleiding die in de klas plaatsvindt. Dit hoor ik in 10-minuten gesprekken, maar verder is er weinig informatievoorziening.'	'Ouders zijn niet op de hoogte van de voortgang van de leerlingen en weten niet hoe de leerlingen het doen in de klas.'	-
<i>Ouder 2</i>	'Er ligt veel initiatief bij het kind zelf, onze zoon leert onvoldoende leren, doorzetten en gebruik maken van zijn capaciteiten.'	'De leerkrachten zijn gemotiveerd en de inzet is goed, er wordt rekening gehouden met onze kinderen.' 'De school doet wat ze kan doen, daar zijn we blij mee.'	'Om kennis en ervaring op te doen over hoogbegaafdheid is langer dan één schooljaar nodig.'

Uit deze matrix over de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen is af te leiden dat de leerkrachten deze leerlingen elke dag willen begeleiden in hun extra werk. Dit gebeurt nu al, maar zou nog vaker en intensiever kunnen plaats vinden. Ouders daarentegen geven aan dat zij geen inzicht hebben op de ondersteuning en de begeleiding die hun kind ontvangt. Zij hebben geen inzicht in de manier van werken van hun kind en horen die alleen op 10-minuten gesprekken en merken verder weinig van de informatievoorziening hun kant op. Daarnaast heeft één ouder de indruk dat er veel initiatief ligt bij de leerling, wat begeleiding betreft.

De begeleiding van een leerling en de klas waarin de leerling zit, wordt gedaan met behulp van gesprekken. Om zo het onderwerp hoogbegaafdheid voor een ieder duidelijk te maken. Maar ook gesprekken met de hoogbegaafde leerling, om ervoor te zorgen dat de leerling de andere leerlingen niet 'dom' vindt. Op deze manier wordt de hoogbegaafde leerling geaccepteerd, maar accepteert de hoogbegaafde leerling de andere leerlingen ook.

Een ouder ziet dat de leerkrachten gemotiveerd zijn en inzet tonen, maar vindt dat het opdoen van kennis niet in één schooljaar kan.

5.3 Professionals buiten de school

Om erachter te komen op welke manier er op andere scholen wordt gewerkt met hoogbegaafde leerlingen, zijn er bezoeken gebracht aan OBS De Braskörf en CBS De Tol. Op deze scholen zijn er interviews gehouden met de personen die gespecialiseerd zijn in het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. De vragen zijn in deze paragraaf onderverdeeld in 4 subparagrafen, waarin alle antwoorden op de vragen worden weergegeven.

5.3.1 Beleid

Op OBS De Braskörf en CBS De Tol wordt er gewerkt met een duidelijk beleid op hoogbegaafdheid. Op beide scholen is er een hoogbegaafdheid werkgroep. De scholen geven aan dat leerlingen eerst worden gesignaleerd met behulp van het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid. Deze signalering kan plaatsvinden door de informatie van groepsleerkracht, de hoge toets uitslagen welke opgemerkt worden door de IB'er en tijdens een intakegesprek met een nieuwe leerling. Wanneer er sprake is van hoogbegaafdheid wordt er contact opgenomen met de ouders en wordt er verder onderzoek gedaan naar werkgedrag, sociaal-emotionele ontwikkeling, begaafdheid en schoolvorderingen. De leerling wordt doorgetoetst en er worden vragenlijsten ingevuld. Hieruit komt een voorlopige conclusie. De conclusie wordt voorgelegd aan de leerkracht van de leerling en daarna aan de ouders, waarbij een lid van de werkgroep aanwezig is. Hierna is deze conclusie definitief. Er kan eventueel een psycho-diagnostisch onderzoek plaatsvinden wanneer er onvoldoende of tegenstrijdige gegevens zijn of wanneer er verschil in inzicht is tussen ouders en de school. Hierna wordt er gekeken welke begeleiding een leerling nodig heeft, hiervoor zijn verschillende mogelijkheden. Deze zijn in de volgende subparagrafen beschreven.

Naast de nog te beschrijven begeleiding, kan een leerling ook vervroegd doorstromen naar een volgende klas. Dit achten de scholen niet wenselijk, maar soms wel nodig. Hierbij spelen dan verschillende aspecten mee. Er wordt niet alleen naar cognitieve aspecten gekeken, maar ook het sociaal-emotionele aspect wordt in deze beslissing meegenomen. Bij het maken van een beslissing wordt er gebruik gemaakt van de Versnellings Wenselijkheids Lijst (VWL) van het Centrum voor begaafdheidsonderzoek te Nijmegen.

Wanneer er besloten wordt een individueel traject in te gaan met een leerling, moet er een hulpplan geschreven worden voor deze leerling. Wanneer een leerling binnen de klas extra begeleiding krijgt in de vorm van compacten en verrijken, is de leerkracht hier verantwoordelijk voor. Wanneer buiten de klas extra begeleiding wordt gegeven in de vorm van een plusgroep, is dit verantwoordelijkheid van een lid van de werkgroep. De hulpplannen worden geëvalueerd en ook met de ouders besproken. Scoort een leerling een A op een Cito toets dan wordt het plan vervolgd.

Wanneer de score naar beneden gaat, zal er worden gekeken hoe dit kan en zal er tijdelijk gestopt worden met het compacten en verrijken.

5.3.2 Onderwijs binnen de klas

Leerlingen die hoge scores halen op methode en niet-methode gebonden toetsen, niet genoeg uitdaging vinden in de reguliere stof, weinig behoefte hebben aan instructie, oefen- en herhalingstof komen in aanmerking voor het compacten en verrijken van de leerstof. De leerlingen krijgen nog wel de belangrijkste stappen in het leerproces, de belangrijkste leerstrategieën, de activiteiten op tempo en de introductie van een nieuw thema aangeboden. Naast de gewone leerstof krijgen de kinderen verrijkingstof. Hiervoor wordt er gebruik gemaakt van het verrijkingsprogramma Levelwerk (Kuipers). De leerkracht blijft verantwoordelijk voor de keuze van het compacten en verrijken. De leerkracht bepaalt wat de leerling moet maken en stelt de inhoud vast. Er is hierbij geen sprake van een vrijblijvend karakter.

De leerlingen komen hiervoor alleen in aanmerking als zij:

- op Cito toetsen voor rekenen en spelling, minstens 2 hoge A's achter elkaar hebben behaald.
- voor het vakgebied taal gedurende een langere periode goede resultaten hebben laten zien.

Levelwerk bestaat uit vijf blokken, die allen lopen van vakantie tot vakantie. Per blok wordt aangegeven wat een kind moet maken. De leerling kan alleen of samen met de leerkracht inplannen wanneer wat gemaakt gaat worden. Aan het eind van ieder blok moet alle verrijkingstof af zijn. De leerkracht plant elke week een moment met de leerling om het verrijkingswerk te plannen, te bespreken en te evalueren. Na elk blok vult de leerkracht een evaluatieformulier in, deze wordt ook meegenomen bij het invullen van het rapport.

Er zijn ook leerlingen die op één gebied getalenteerd zijn. Deze leerlingen kunnen dan alleen op dit gebied compacten en verrijken en daarnaast werken met Levelwerk.

5.3.3 Onderwijs buiten de klas

Buiten klas kunnen de leerlingen onderwijs ontvangen in de vorm van een plusgroep. Deze groep is bedoeld voor leerlingen die duidelijk boven het gemiddelde of op hoogbegaafd niveau scoren. Deze leerlingen kunnen veel meer aan dan het werk in de groep. Bij deze leerlingen treedt verveling op. Ook het compacten en verrijken geven deze leerling niet voldoende uitdaging meer. Dan kunnen de leerlingen één dagdeel per week naar de plusgroep, waarin alle leerlingen die tegen dezelfde dingen aanlopen, samenkomen. Hieraan zitten wel een aantal eisen:

- De leerling moet een half jaar goed gewerkt hebben met het Levelwerk in de klas.
- De leerling haalt hoge scores op de verschillende vakken.
- De Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheids formulieren zijn allemaal ingevuld.
- De leerling heeft een doel waaraan gewerkt kan worden.

In de plusgroep wordt de lesstof uitgebreid, verbreed en verdiept. Ook is het sterk gekoppeld aan eigen interessegebieden.

Belangrijke uitgangspunten van een plusgroep zijn:

- Leerlingen hebben contacten met ontwikkelingsgelijken.
- Het behouden van interesse van leerlingen in school en leeractiviteiten.
- De leerlingen zoveel mogelijk laten werken vanuit eigen interesse en motivatie.

Daarnaast wordt er gewerkt aan doelen zoals het leren reflecteren, verbeteren van leerstrategieën, ontwikkelingen van onderzoeksstrategieën, verbeteren van communicatieve vaardigheden en bewust worden van het eigen functioneren en verantwoordelijkheid.

Ook stelt elke leerling voor zichzelf een doel op waar de komende periode aan gewerkt gaat worden. De doelen worden besproken met de leerkracht van de plusgroep en aan het eind van de periode weer geëvalueerd.

De voortgang in de plusgroep wordt ook besproken met de leerkracht van de leerling. Ook bij de 10-minuten gesprekken zit de plusgroep-leerkracht erbij, om de ouders te informeren over de voortgang van hun kind. Ook in het rapport krijgt de plusgroep een plek.

5.3.4 Ervaringen van leerlingen

De leerlingen van OBS De Braskörf geven aan het heel waardevol te vinden om één keer per week naar de plusgroep te gaan. Ze vertellen dat ze veel leren, maar de indruk hebben dat de kinderen in hun eigen klas niet goed weten wat ze dat ene dagdeel in de week doen. Hier krijgen ze wel eens vervelende reacties op. De leerlingen ervaren de plusklas als een goede aanvulling op het werk dat ze in de klas doen. De activiteiten in de plusklas zijn wel heel anders dan ze in de klas doen, maar hier leren ze juist veel van. Vakken als geschiedenis en aardrijkskunde doen ze mee met hun eigen klas. Daarnaast werken ze met Levelwerk. De dingen die ze doen in de plusklas staan los van het werk in de klas, maar soms moeten ze wel eens iets presenteren, als huiswerkopdracht, in hun eigen klas.

5.3.5 Ouders

De ouders worden in de signaleringsperiode en tijdens de periode waarin de diagnostiek plaatsvindt, betrokken door middel van het invullen van vragenlijsten en het voeren van gesprekken over de conclusies van het onderzoek. Wanneer er voor een leerling een hulpplan wordt opgesteld, wordt dit plan ook besproken met de ouders van de leerling.

Ouders worden op de hoogte gehouden door speciale evaluatieformulier behorende bij het Levelwerk. De leerkracht vult na elk blok zo'n formulier in voor de leerling. Dit formulier wordt

verwerkt in het rapport van het kind. De voortgang in de plusklas wordt weergegeven op een speciale bladzijde in het rapport. Ook tijdens de 10-minuten gesprekken wordt de voortgang in de plusklas besproken met de ouders.

Om ouders op de hoogte te houden van de activiteiten die plaatsvinden in de plusklas, wordt er elke periode een nieuwsbrief opgesteld. Daarin staat een terugblik op de afgelopen periode en een vooruitblik.

In het volgende hoofdstuk wordt met behulp van het theoretisch kader en de resultaten een conclusie geschreven over de onderzoeksvraag. Naast de conclusie worden er discussie punten opgesteld die naar voren komen tijdens het vergelijken van theorie en praktijk.

Hoofdstuk 6: Conclusie en discussie

In dit hoofdstukken zullen de conclusies van dit onderzoek aan de orde komen. Deze zijn gebaseerd op het theoretisch kader uit hoofdstuk 2 en 3 en de onderzoeksresultaten uit hoofdstuk 5. Ook zullen er aanbevelingen worden gedaan.

Om conclusies en aanbevelingen te kunnen doen naar aanleiding van dit onderzoek begint dit hoofdstuk met het herhalen van de centrale vraagstelling en de doelstelling, waarmee ook begonnen is in de samenvatting. Aan het eind van het hoofdstuk is een discussie paragraaf toegevoegd waarin verschillen tussen theorie en praktijk onderbouwd worden.

6.1 Centrale vraagstelling en doelstelling van het onderzoek

De centrale vraagstelling (zie ook paragraaf 1.3) van dit onderzoek was: Op welke manier kan OJS 't Broekhoes het onderwijs aan hoogbegaafde kinderen, binnen de hele school, vorm geven, zodat de kinderen genoeg uitgedaagd worden en zichzelf blijven ontwikkelen?

De daarbij horende doelstelling (paragraaf 1.2) is de volgende: Kinderen die hoogbegaafd zijn kunnen, door middel van goed beleid op en goede begeleiding bij hoogbegaafdheid, op OJS 't Broekhoes blijven. Ze worden gedurende de hele schoolloopbaan genoeg uitgedaagd en werken, alleen en samen met anderen, aan voor hen bestemde activiteiten.

6.2 Conclusie

In deze paragraaf wordt er een antwoord gegeven op de centrale vraag van dit onderzoek:

Op welke manier kan OJS 't Broekhoes het onderwijs aan hoogbegaafde kinderen, binnen de hele school, vorm geven, zodat de kinderen genoeg uitgedaagd worden en zichzelf blijven ontwikkelen?

Om antwoord te geven op deze vraag worden theorie en de resultaten uit de praktijk met elkaar vergeleken en onderbouwd.

Hoogbegaafde leerlingen zijn leerlingen die op een andere manier leren en denken dan de andere kinderen. Het is dus belangrijk om voor deze leerlingen dan ook een andere manier van werken aan te bieden. Maar om deze leerling te herkennen is het belangrijk een goed signalerings- en diagnostiserend instrument te hebben. Het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid (Van Gerven en Drent) is hiervoor een goed instrument. Wanneer dan duidelijk is of de leerling hoogbegaafd is kan voor deze leerling een speciale benadering gekozen worden, deze leerling moet meer en op een andere manier uitgedaagd worden. Want wanneer een kind niet uitgedaagd wordt om juist de creativiteit om problemen aan te pakken en op te lossen en het doorzettingsvermogen te gebruiken, zal hij tot minder bijzondere prestaties komen dan iemand die hiertoe wel wordt uitgedaagd (Van Gerven, 2008). Wanneer een kind niet uitgedaagd wordt op school om zijn creativiteit te gebruiken doordat de taken weinig eigen inbreng vragen, zal dit aspect van de persoonlijkheid minder sterk ontwikkelen. Dit moet natuurlijk niet gebeuren en daarom moet ervoor gezorgd worden dat de hoogbegaafde leerlingen ruimte krijgen zich zo optimaal mogelijk te kunnen ontwikkelen. Om dit op 't Broekhoes te realiseren moeten er een aantal zaken veranderd of ingevoerd worden.

Een opvallende en steeds terugkomende uitkomst uit het onderzoek is het ontbreken van de doorgaande lijnen in het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. In de verlegenheidsituatie (paragraaf 1.1) is deze bevinding ook al aangegeven. De school gaf aan niet goed te weten op welke manier ze onderwijs konden geven aan hoogbegaafde leerlingen. Voor hun gevoel deden ze maar wat, zonder daar de afspraken over te maken en vooraf opgestelde doelen aan op te hangen. De opdrachten die de leerlingen krijgen zijn vaak korte opdrachtjes waartussen geen duidelijke verbanden gelegd kunnen worden. Uit een onderzoek bij andere scholen is gebleken dat het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen wel degelijk op een goede en onderbouwde manier vormgegeven kan worden, waarbij rekening wordt gehouden met de verschillende leerlingen en mogelijkheden. Een voorwaarde hiervoor is wel dat er goed beleid is op het onderwijs, zodat alle leerkrachten weten waar ze mee bezig zijn en wat ze in kunnen zetten.

Wat ook een belangrijke uitkomst is van het onderzoek is het compacten en verrijken wat op de school al ingevoerd is. Leerkrachten geven aan hier al mee te werken en ook een leerling geeft aan hiermee te werken. Het compacten gaat aan de hand van de routeboekjes (SLO) en dit moet zo blijven. De invulling van het verrijkingsprogramma wordt nu nog gedaan met korte opdrachtjes, zoals hierboven beschreven. Uit het onderzoek komt dat er meer moet worden gedaan met de verrijkingstof, zoals het aanbieden van een vreemde taal. Samen met het veranderen van de verrijkingstof is ook een belangrijke uitkomst van het onderzoek, tijd vrij te maken voor de hoogbegaafde leerling. Ook deze leerlingen hebben instructie nodig. De leerlingen moeten de juiste strategieën aangeboden krijgen. Hoogbegaafde leerlingen gebruiken vaak eigen strategieën en oplossingen, welke niet altijd even handig zijn. Zij moeten met behulp van instructies en hulp van de leerkracht, 'leren,leren', wat nog wel ontbreekt op de school.

Hieruit blijkt wel dat het onderwijs op 't Broekhoes het beste vormgegeven kan worden met het compacten en verrijken, omdat hier ook al mee gestart is. Compacten is nodig om de leerlingen aan te kunnen spreken op hun leereigenschappen (Drent & Van Gerven, 2002). Deze leerlingen hebben minder behoefte aan instructie en oefenstof, maar daarnaast hebben ze wel behoefte aan andere opdrachten. Het gaat dan om opdrachten die een beroep doen op hun creatief denkvermogen, zodat ze deze manier van denken verder ontplooiën en toekomen aan het 'leren leren'. Naast het compacten, waarbij de leerlingen werken met een routeboekje (SLO), niet alle instructies mee hoeven doen en niet alle sommen hoeven maken, is er het verrijken (Van Gerven, 2002). De tijd die de leerlingen overhouden door het wegstrepen van instructies en oefenstof, wordt gebruikt voor de verrijkingsopdrachten. Dit zijn opdrachten die meer vragen van de leerlingen. Opdrachten waarbij de leerling aangesproken wordt op hun eigen niveau. Het zijn opdrachten die de leerling zelfstandig kan maken. Het moet open vraagstellingen bevatten, een hoge complexiteit hebben, de opdrachten moeten een probleemgericht karakter hebben waardoor meerdere oplossingsstrategieën mogelijk zijn. Ook moet de opdracht een beroep doen op creativiteit en het moet het didactisch niveau van de leerlingen overstijgen (Van Gerven, 2009). Maar het is ook belangrijk dat de hoogbegaafde leerling betrokken blijft bij het groepsproces. Er zijn ook een aantal dingen volgens Janson & Noteboom (2004) waarvan het wel verstandig is dit aan alle leerlingen aan te bieden, zoals de introductie van een nieuw thema, het aanbieden van een nieuwe leerstappen en belangrijke strategieën om hiaten te voorkomen en het meedoen aan oefeningen op tempo wat ten goede komt aan het automatiseren. Om het compacten en vooral het verrijken in goede banen te leiden is het aan te raden om de methode Levelwerk (Kuipers, Eduforce) aan te schaffen. Dit is een methode bestaande uit boxen met voor elke jaargroep verrijkingsmateriaal in de vorm van werkboekjes op het gebied van taal, rekenen en alle overige vakken. Het Levelwerk (Kuipers, Eduforce) kan grotendeels zelfstandig gemaakt worden maar, het is erg belangrijk dat de leerkracht binnen zijn klassenmanagement tijd kan maken voor de hoogbegaafde leerling, want ook deze leerling heeft gerichte instructie nodig. Daarnaast kan de leerkracht de leerling dan begeleiden in het werken met het verrijkingsmateriaal en kan hij feedback geven op het gemaakte werk.

Naast het compacten en verrijken is het inzetten van een plusklas een goede aanvulling op het onderwijs aan hoogbegaafde kinderen. Het doel van een plusklas is het tegemoet komen aan de specifieke behoeften van leerlingen tussen de 6 en 12 jaar, zowel op sociaal-emotioneel gebied als op creatief gebied (Ponte, 2008). In een plusklas ontmoeten de leerlingen ontwikkelingsgelijken. Hoogbegaafde kinderen hebben vrienden en ontwikkelingsgelijken nodig om zich aan te kunnen spiegelen en zich zo te ontwikkelen (Van Gerven, 2009). Maar om een plusklas op de juiste manier vorm te geven is het van belang dat er één leerkracht van de school gespecialiseerd is in het geven van onderwijs aan hoogbegaafden (Koenderink, 2009). Dit komt het onderwijs aan deze leerlingen ten goede. En ook de kennis over het onderwijs en over hoogbegaafdheid wordt op deze manier vergroot. Deze kennis kan ook weer ingezet worden in de klas. Wanneer er gevraagd wordt naar het ontwikkelen van een plusklas, wordt hierop positief gereageerd. Dit zou dus een goede aanvulling kunnen zijn op het onderwijs aan hoogbegaafden op 't Broekhoes. Maar de plusklas is geen oplossing. In de plusklas kunnen de hoogbegaafden gelijkgestemden ontmoeten, maar deze vorm van onderwijs wordt maar één keer per week aangeboden. Het is dus, zoals eerder gezegd, een

mooie aanvulling, maar niet de oplossing voor hoogbegaafden. Het is vooral belangrijk dat zij in de klas goed onderwijs aangeboden krijgen, waarbij ze uitgedaagd worden en waarbij hun intellectuele vermogen en creativiteit aangesproken wordt. Op die manier kunnen ze zich ook verder ontwikkelen.

In de volgende paragraaf zijn naar aanleiding van de conclusie aanbevelingen gedaan over het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen.

6.3 Aanbevelingen

Na aanleiding van resultaten uit de theorie en de resultaten van de interviews met verschillende betrokkenen kunnen er een aantal aanbevelingen gedaan worden ten opzichte van het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen op 't Broekhoes.

Doorgaande lijnen

Uit onderzoek is duidelijk geworden dat er een gebrek is aan doorgaande lijnen in het onderwijs, met betrekking tot hoogbegaafde leerlingen. Om ervoor te zorgen dat iedereen weet hoe het onderwijs aan deze leerlingen gegeven moet worden is het belangrijk om hierop beleid te schrijven. Het team zal dit gezamenlijk moeten doen, om zo ook ieders inbreng en ideeën hierover mee te kunnen nemen. In deze doorgaande lijnen moet naast de juiste vormen van onderwijs ook meegenomen worden aan welke activiteiten de leerlingen wel mee doen en aan welke activiteiten niet. Zo is het erg belangrijk dat hoogbegaafde leerlingen iedere instructie waarin een nieuwe strategie aangeboden wordt, wel meedoen om latere hiaten te voorkomen. Daarnaast is het zijn ook de sociale activiteiten goed voor de hoogbegaafde leerlingen, omdat hij op deze manier kan leren hoe om te gaan met andere leerlingen.

Scholing

Om het onderwijs op een juiste manier te geven en deze leerlingen op een goede manier te kunnen begeleiden is het de leerkrachten aan te raden een cursus of opleiding te volgen welke te maken heeft met hoogbegaafdheid. Dit verhoogt de kennis en brengt een stukje professionaliteit met zich mee. Door de juiste kennis is te kunnen zetten, zal er ook beter onderwijs gegeven kunnen worden.

Levelwerk

Om het verrijkingsonderwijs vorm te geven kan er gewerkt gaan worden met de methode Levelwerk (Kuipers, Eduforce). Deze methode bevat voor de vakken taal en rekenen verrijkingsmateriaal, vormgegeven in werkboekjes. Waarin verschillende onderdelen aan de orde komen. Naast taal en rekenen is er een categorie allerlei waarin vaardigheden als informatieverwerking worden behandeld. De leerlingen kunnen vrij zelfstandig met deze methode aan het werk. Levelwerk wordt door de hele school gebruikt, ook voor de onderbouw is er een speciale box met uitdagend materiaal voor kleuters. Wanneer deze methode wordt aangeschaft is er al een groot deel in het beleid gedekt. De manier van werken staat dan vast, leerkrachten hoeven zelf niet meer op zoek naar allerlei opdrachten. Maar de leerlingen kunnen aan de slag met goed materiaal waar ze iets van leren. Levelwerk hoeft niet alleen gebruikt te worden door de hoogbegaafde leerlingen. Ook leerlingen die erg hoog scoren op bijvoorbeeld rekenen of taal, kunnen voor dat vak gaan compacten en daarnaast gaan werken met Levelwerk. Op deze manier wordt de leerlingen nog wel voldoende uitgedaagd.

Plusklas

Als laatste is het realiseren van een plusklas aan te bevelen. Uit het onderzoek komt naar voren dat hier erg positief over wordt gedacht. Ook in de praktijk werkt het erg goed en is dit echt een heel mooie aanvulling op het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen.

Inzetten van het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid

Om hoogbegaafde leerlingen snel en goed te signaleren is het goed om het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid (Van Gerven en Drent) in te zetten. Dit is een instrument wat bestaat uit een aantal vragenlijsten die moeten worden ingevuld door ouders en leerkrachten. De

antwoorden van beide wegen even zwaar. Uit dit protocol kan duidelijk worden of het kind hoogbegaafd is. Eventueel kunnen er dan nog stappen ondernomen worden om het kind psychologisch te testen. Maar dit is niet direct nodig, omdat je met en door dit instrument al een goed beeld krijgt van het kind. Ook voor 't Broekhoes is het aan te bevelen dit protocol aan te schaffen, omdat er dan een valide instrument in de school is. Er kan dan aangetoond worden dat een kind hoogbegaafd of meerbegaafd is en dit hoeft niet meer zomaar aangenomen te worden.

6.4 Discussie

Om alle aanbevelingen, welke uit de conclusie voortvloeien, aan te nemen en uit te voeren is er veel tijd en geld nodig. Wel is het belangrijk dat er een goed plan komt te liggen, waar iedereen mee aan het werk kan. Daarvoor zijn misschien de onderstaande tegemoetkomingen wel nodig.

Het aanschaffen van de methode Levelwerk is een erg kostbare stap. De methode is erg goed en omvat veel materiaal, maar hier moet natuurlijk ook voor betaald worden. Aangezien 't Broekhoes een kleine school is, is dit wel een erg grote uitgave in één keer. Het is misschien een oplossing om met meerdere scholen gezamenlijk deze methode aan te schaffen. Alle scholen kunnen dan gebruik maken van de materialen, wat eventueel gekopieerd kan worden. Dit is natuurlijk niet mogelijk wanneer er een licentie zit op de methode, waardoor deze maar op één school gebruikt mag worden. Naast het aanschaffen van Levelwerk, was ook een aanbeveling het volgen van scholing op het gebied van hoogbegaafdheid. Hierbij is geen rekening gehouden met het feit dat er ook leerkrachten zijn die het niet nodig vinden om een uitgebreide studie te gaan volgen. Omdat dit misschien veel tijd en kosten met zich meebrengt. Een oplossing hiervoor kan zijn dat het team een aantal workshops bijwonen, die gegeven worden op school. Alle leerkrachten zijn op deze manier op de hoogte van de meest belangrijke zaken. Leerkrachten die zich meer willen verdiepen in hoogbegaafdheid kunnen een uitgebreidere cursus volgen. Eventueel kan er een hoogbegaafdheidcoördinator aangewezen worden, die de leiding neemt wanneer het gaat om hoogbegaafdheid.

Omdat er in de verlegenheidsituatie al aangegeven is dat er geen beleid aanwezig is op hoogbegaafdheid en dit er eigenlijk wel zou moeten komen, is er gestart met dit onderzoek. Gaandeweg het onderzoek werd wel duidelijk dat het opstellen van beleid een te omvangrijke klus was en daarbij ook zeer moeilijk is voor een buitenstaander. Het onderzoek heeft, in de vorm zoals het er nu ligt, bijgedragen tot de eerste aanzet van goed onderwijs aan hoogbegaafden op 't Broekhoes. Het is nu aan het team om dit op te pakken en er gezamenlijk beleid op te schrijven. Op deze manier kan er rekening gehouden worden met ieders inbreng en ideeën over het onderwijs. Om het team op weg te helpen, wordt het onderzoek gepresenteerd en tijdens de presentatie wordt er een start gemaakt met het ontwikkelen van beleid op onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. Dit wordt gedaan aan de hand van coöperatieve werkvormen. Na deze presentatie kan er een werkgroep geformeerd worden om de uitkomsten van deze presentatie te verwerken in goed beleid.

Literatuurlijst

Bosch – Sthijns, W. (2005). *Aanpakkaarten*. IE Quest, Sittard. In: Gerven, van, E. (2009) *Handboek hoogbegaafdheid*. Van Gorcum, Assen

Bruin – de Boer, A. & Kuipers, J. (2004) *SiDi R-protocol*. Eduforce, Leeuwarden.

Drent, S. (2004) *Meer doen met minder: leerlijnen voor hoogbegaafde leerlingen*. In: Van Gerven, E. e.a.(2004). *Attent op talent. Omgaan met hoogbegaafdheid in het basisonderwijs*. Uitgeverij Lemma, Utrecht.

Drent, S. (2004). *Meer doen met minder. Leerlijnen voor (hoog)begaafde leerlingen*. In: Van Gerven, E. e.a.(2004). *Attent op talent. Omgaan met hoogbegaafdheid in het basisonderwijs*. Uitgeverij Lemma, Utrecht.

Drent, S. & Gerven, van, E. (2007). *Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Van Gorcum, Assen.

Gardner, H. (1985). *Frames of Mind*. Paladin Books, Londen.

Gerven, van & Drent, S. *Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid*. Van Gorcum, Assen.

Gerven, van, E. (2002). *Zicht op hoogbegaafdheid*. Uitgeverij Lemma BV, Utrecht.

Gerven, van, E. e.a.(2004). *Attent op talent. Omgaan met hoogbegaafdheid in het basisonderwijs*. Uitgeverij Lemma, Utrecht.

Gerven, van, E. (2004). *Attent op talent. Omgaan met hoogbegaafdheid in het basisonderwijs*. Uitgeverij Lemma, Utrecht.

Gerven, van, E. (2008). *Slim beleid. Keuzes en consequenties bij beleid voor hoog- en begaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Van Gorcum, Assen.

Gerven, van, E. (2009) *Handboek hoogbegaafdheid*. Van Gorcum, Assen

Harinck, F. (2010). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Garant, Antwerpen en Apeldoorn.

Janson, D & Noteboom, A. (2004). *Compacten en verrijken van de rekenles: voor (hoog) begaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Enschede: SLO.

Kaufmann, F.A. (1991). *De moed om te slagen: een nieuwe kijk op onderprestatie*. Ninth World Conference on gifted an talented children, Den Haag.

Koenderink, T. (2009). *Hoogbegaafdheid*. Geraadpleegd via: www.novilo.nl op 13 juni 2011.

Kuipers, J. (2004) *Signalering en diagnostiek op schoolniveau. Naar een gestructureerde aanpak*. In: Gerven, van, E. e.a.(2004). *Attent op talent. Omgaan met hoogbegaafdheid in het basisonderwijs*. Uitgeverij Lemma, Utrecht.

Kuipers, J. *Levelwerk*. Eduforce, Drachten.

Miedema, S. (1997). *Pedagogiek in meervoud: wegen in het denken over opvoeding en onderwijs*. ohn Stafleu Van Loghum, Houten.

Mönks, F.J. & Ypenburg, Y. (1995). *Hoogbegaafde kinderen thuis en op school*. Alfa Base, Alphen aan de Rijn.

Ponte, K. (2008) *Doelstelling en opzet van een plusklas*. Geraadpleegd via: www.hoogbegaafdheid.nu op 13 juni 2011

R.F Subotnik, *Intenational Handbook of Giftedness and Talent*. Elsevier Sciende Ltd., Oxford. In:

Renzulli, J.S. (1979). *What makes Giftedness. A reexamining of the definition of gifted and talented*. In: Gerven, van, E. (2009) *Handboek hoogbegaafdheid*. Van Gorcum, Assen

Sternberg, R.J. (2000). *Giftedness as Developing Expertise*. In: K.A. Heller, F.J. Monks, R.J. Sternberg &

Webb, J.T., Meckstroth, E.A. & Tolan, S.S. (2005). *De begeleiding van hoogbegaafde kinderen*. Van Gorcum, Assen.

Wolters, P. (2009) *Werken met protocollen*. In: Gerven, van, E. (2009) *Handboek hoogbegaafdheid*. Van Gorcum, Assen

Ziegler, A. & Heller, K.A. (2000). Conceptions of giftedness from a Meta – Theoretical Perspective. In: K.A. Heller e.a., *International handbook of giftedness and talent*.